

1.01 Izvirni znanstveni članek

Prejeto: 20. 3. 2019

UDK 929.5:929Vodnik V.

ČLANKI IN RAZPRAVE
ARTICLES AND PAPERS

Rod Valentina Vodnika

BORIS GOLEC

izr. prof. dr., znanstveni svetnik

Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana

e-pošta: bgolec@zrc-sazu.si

Izvleček

»Prvi slovenski pesnik« Valentin Vodnik (1758–1819) ni bil samo pisec kratke avtobiografije v slovenščini, ampak tudi pionir slovenske rodoslovne terminologije. Po današnjih merilih bi Vodnika imeli za Ljubljana. Tako njegova rodna in očetova domača Zgornja Šiška kakor materina rodna vas Vič sta namreč v prvi polovici 20. stoletja postali del mestne občine in sta danes kljub nekaj skromnim vaškim elementom trdno vključeni v Ljubljano. Še več, tudi trije od štirih Valentinovih starih staršev so izvirali z območja današnje Mestne občine Ljubljana, ded po očetovi strani iz Šentjakoba ob Savi, babica po očetovi strani s Trate pri Šentvidu, ded po materini strani z Viča in le materina mati z obrobja sosednje občine Medvode. V Vodnikovem času seveda nikogar od njih skupaj s pesnikom ne bi imeli za Ljubljana, ampak vse za Gorenjce.

Abstract

VALENTIN VODNIK'S LINEAGE

The "first Slovenian poet" Valentin Vodnik (1758–1819) was not only the first author of a short autobiography in Slovenian language, but also a pioneer of Slovenian genealogical terminology. Today, Vodnik would be considered a Ljubljana resident because both his native Zgornja Šiška, where his father spent his childhood, and his mother's native village of Vič became part of the city of Ljubljana in the first half of the twentieth century. Moreover, three of Vodnik's four grandparents also originated from the area of what is Ljubljana today: aside from his maternal grandmother who originated from the outskirts of the neighbouring municipality of Medvode, his paternal grandfather came from the village of Šentjakob ob Savi, his paternal grandmother from Trata, and his maternal grandfather from Vič. In Vodnik's days, of course, none of these relatives, including the poet himself, would have been regarded as residents of Ljubljana, but simply of Upper Carniola.

Ključne besede:

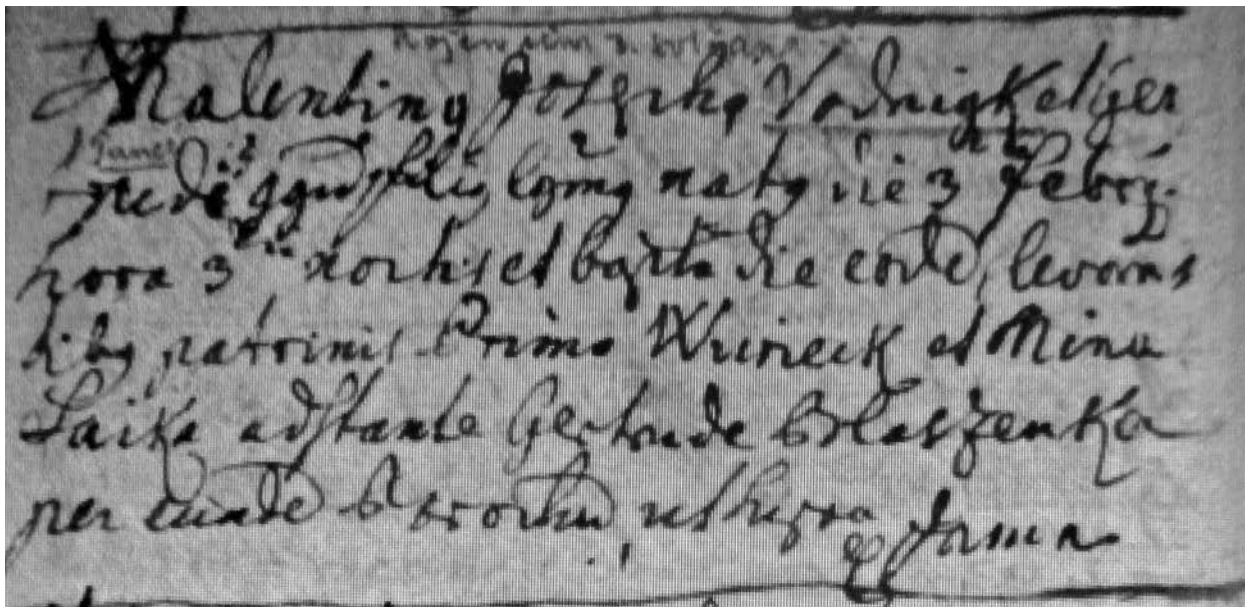
Valentin Vodnik,
rodoslovje,
Zgornja Šiška, Vič,
Pance, Skalar,
Zavošnik

Key-words:

Valentin Vodnik,
genealogy,
Zgornja Šiška, Vič,
Pance, Skalar,
Zavošnik

Določeni natančni podatki v avtobiografiji kažejo, da Vodnik morda vsega vendarle ni mogel vedeti iz pripovedovanja deda Jurija in staršev Jožefa in Jere, ampak je imel v rokah matične knjige domače župnije Šentvid nad Ljubljano. Takšna je že navedba njegove rojstne ure, ki bi jo sicer lahko izvedel od matere, a je bolj verjetno, da jo je videl v krstni matični knjigi. Po vpisu krsta v krstni matici se je rodil 3. 2. 1758 ob 3. uri zjutraj na Jami in bil istega dne krščen v navzočnosti botrov Primoža Vurnika in Mine Zajc (Zajke) ter priče Jere Blažič (Blažčevke).⁴ In če že ni sam listal po krstni matici, je uro svojega rojstva izvedel iz krstnega lista, ki ga je najverjetneje prvič potreboval v šolskih letih, sicer pa najpozneje pred posvetitvijo v duhovnika.

Vpis krsta Valentina Vodnika v krstni matici župnije Šentvid nad Ljubljano (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1753–1766, pag. 98).

V Vodnikovem življenjepisu sta po šentviških matičnih knjigah prejkone povzeta še dva podatka, prvi o času preselitve dedove družine s Trate na Jami in drugi o dedovi starosti ob smrti. Obstaja sicer tudi možnost, da je Valentin v domači hiši videl listino o nakupu posesti na Jami leta 1730 in da si je dedovo napačno starost zapomnil iz pripovedovanja domačih, ko so deda Jurija leta 1774 položili v grob.

Lahko da je pesnik iz družinskega izročila vedel, da se je njegov oče zadnji od dedovih otrok še rodil na Trati, teta Uršula pa že na novem domu, v Vodni-

Pomen tega zapisa je prvi spoznal Andrej Smole, ki ga je leta 1840 sprejel v svojo izdajo Vodnikovih pesmi (Kos: *Valentin Vodnik*, str. 7). Vodnikov drugi avtobiografski zapis, datiran 30. 6. 1798 v Ljubljani, obsega samo nekaj stavkov o njegovem delovanju od leta 1773 dalje in je bil prvič objavljen v zborniku *Vodnikov spomenik* leta 1859 (prav tam).

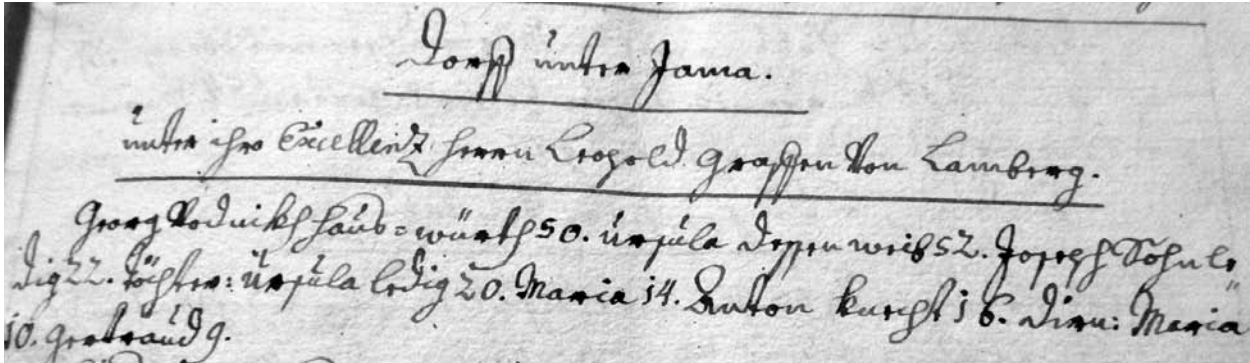
⁴ »Valentinus Josephus Vodnigk et Gertrudis conjugis filius legitimus natus die 3. Februarii hora tertia noctis et baptizatus die eodem, levantibus patrinis Primo Wurieck et Mina Saika adstante Gertrude Blaszeuka per eudem parochum ut supra – ex Jama.« Prim.: NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1753–1766, pag. 98.

Po terezijanskem ljudskem štetju iz leta 1754 je bil Primož Vurnik 46-letni gospodar in družinski oče na Spodnji Jami, podložnik ljubljanskega jezuitskega kolegija, Mina Zajc (Zajka) je bila lahko samo 45-letna vdova Marija Zajc (*Maria Saizhouka*), ki je živela v Valvasorjevem dvorcu Jama, medtem ko Jere Blažič (Blažčevke) ni bilo mogoče identificirati; bržčas se je kje v bližini samo krajši čas zadrževala v službi.

Glej: Šturm (ur.): *Gorenjske družine*, str. 392 in 393.

kovi rojstni hiši na Jami. Toda z letnicami si preprosti ljudje tisti čas niso bili tako domači, kot si pogosto niso niti danes. Pesnik je v šentviški krstni matici pač zlahka našel podatek, da se je teta Uršula, krščena 17. 10. 1730, kot prvi od dedovih otrok rodila na Jami,⁵ iz česar je izpeljal sklep, da je ded kupil hišo na Jami v Šiški prav v omenjenem letu. Tretji z matično knjigo ujemajoči se podatek, ki ga najdemo v Vodnikovi avtobiografiji, je smrt 85-letnega deda Jurija leta 1774. Šentviška mrliška matica opredeljuje dedovo starost ob smrti 1. 12. 1774 še določneje: Jurij Vodnik, vdovec in kmet iz Šiške št. 18 (!), star 85 let in sedem mesecev.⁶ Nemara je dedova visoka starost Valentina ob poznejšem vpogledu v mrliško knjigo presenetila ali pa se je tudi sam spominjal takšne številke. Kot bomo videli, je bil Jurij v resnici dobro desetletje mlajši, star šele 74 let in sedem mesecev. Pri navedbi starosti so se ušteli bodisi njegovi domači bodisi duhovnik, ki je podatek zapisal. Točnih pa je bilo tistih sedem mesecev, kar pri izračunavanju ni predstavljalo nobene težave, saj so se v tem času domala vsi Juriji rojevali pred godom sv. Jurija, tedaj 24. aprila, zdaj 23. aprila.

Zdi se verjetno, da je prav previsoko ocenjena starost deda Jurija Vodnika razlog, zakaj Vodnikovi življenjepisci niso izsledili dedovega rojstva v Šentjakobu onstran Save, takrat v župniji Mengeš. Moteče je moglo biti preveliko zaupanje v točnost podatka, ki ga navajata tako pesnik kot mrliška matica, v resnici pa utegne pesnikova navedba izvirati ravno iz zmotnega zapisa v mrliški knjigi. V *Slovenskem biografskem leksikonu* tako najdemo preprost izračun, da se je Jurij Vodnik rodil leta 1689 in da so bili pesnikovi predniki po očetovi strani doma morda okoli Šentjakoba. Prvi zanesljivi podatek o dedu je tako šele poroka z Uršulo Skalar leta 1725, ko se je priženil na ženino domačijo »pri Žibertu« na Trati v župniji Šentvid.⁷

Družina Vodnik na Jami po terezijanskem ljudskem štetju 1754 (NŠAL, NŠAL 100, Kapiteljski arhiv Ljubljana, fasc. 119/10, s. d. 1754).

Da je bil Jurij v resnici precej mlajši, je izpričal sam, in sicer po terezijanskem ljudskem štetju leta 1754, ki pozna Jurija Vodnika kot petdesetletnika.⁸ Čeprav se je pri vseh družinskih članih glede starosti malce uštel, pri sebi, denimo, za štiri leta, je ta podatek o njegovi starosti neprimerno verodostojnejši kakor tisti, ki so ga dali svojci po njegovi smrti oziroma ga je duhovnik napačno zapisal. V 18. stoletju se je nasploh zelo pogosto dogajalo, da je okolica, če je šlo za starega človeka, o njegovi starosti pogosto nezavedno pretiravala.⁹ Andreju

⁵ NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1728–1741, s. p.

⁶ NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, M 1772–1812, pag. 14.

⁷ Kos in Toporišič: Vodnik Valentin, str. 509.

Prim. Kos: Valentin Vodnik, str. 9.

⁸ Šturm (ur.): Gorenjske družine, str. 392.

⁹ V župniji Stari trg pri Ložu srečujemo tovrstna pretiravanja še v prvi polovici 19. stoletja. Dva

Alešu, Vodnikovemu prapradedu iz Šentjakoba, so denimo leta 1712 v mengeški mrliški matici pripisali nič manj kot 115 let (!).¹⁰ Umrli takšnim pretiravanjem seveda niso več mogli ugovarjati. Pesnikov ded Jurij Vodnik je torej ob ljudskem štetju leta 1754 vpisan kot 50-letni gospodar, kar pomeni, da bi se moral roditi leta 1704 in ne petnajst let prej. Za ženo Uršulo štetje pravi, da je imela tedaj 52 let, sin Jožef, tj. pesnikov še neporočeni oče, 22 let, hči Uršula 20 in Marija 14. Dejansko so bili vsi nekoliko starejši. Gospodar Jurij je namreč tisto leto dopolnil 54 let (roj. 1700), za ženo Uršulo izvemo, da je bila dve leti starejša od moža, nimamo pa podatka o njenem rojstvu (pred 1700), sinu Jožefu in hčeri Uršuli so tako kot očetu pripisali štiri leta premalo, hčeri Mariji pa tri.¹¹ Kako da so se Vodnikovi z Jame ob ljudskem štetju kolektivno pomladili, lahko le ugibamo. Kakor koli, v tem pogledu še zdaleč niso bili edini.¹² Za nas je pri tem ključno, da lahko rojstvo Jurija Vodnika z gotovostjo postavimo šele v začetek 18. stoletja in ne že v leto 1689. In tu se raziskovanje pesnikovih prednikov po očetovi strani šele prav začinja.

Očetov rod Vodnikovih

Rod Valentina Vodnika po očetovi strani – v nasprotju z materinim rodом Pancetov z Viča – ni bil kakšna trdna gruntarska rodovina, ampak se je štiri generacije pred pesnikom, kolikor jih je mogoče izslediti, vsako generacijo preselil drugam. Valentin se je rodil v Zgornji Šiški ali natančneje na Spodnji Jami, njegov oče Jožef na Trati pri Šentvidu, oba v šentviški župniji, ded Jurij v Šentjakobu na levem bregu Save, tedaj v župniji Mengeš, praded Janez - Miha, sin Blaža Vodnika, pa se je tja priselil iz sosednje župnije Dol pri Ljubljani, kamor je prišel od neznanu kod. V Šentjakobu, ki ga Valentin navaja kot domači kraj deda Jurija, sta v 18. stoletju vsaj dve generaciji Vodnikov opravljali mežnarsko službo – Valentinov praded in dedov brat – pri čemer se je praded priženil na mežnarijo, kjer je bil mežnar že njegov tast Andrej Aleš, tisti, ki naj bi doživel metuzalemsko starost 115 let. Od kod je Valentinov praded Miha, uradno imenovan Janez, prišel v Dol pri Ljubljani in ali je morda že tam služboval kot mežnar, ostaja neznanka.

Preden se posvetimo rodovom Vodnikov pred Valentinom, se najprej pomudimo pri njihovem **priimku**. Se je ta glasil Vódnik, kot se je uveljavil v slovenski kolektivni zavesti, ali Vodník, kot ga je leta 1796 dvakrat zapisal Valentin v svojem kratkem življenjepisu, kjer zase pravi »Valentin Vodník«, o sorodstvu pa »dedec Juri Vodník« in »veči del Vodníkov«.¹³ Priimek srečujemo marsikje na Slovenskem s težiščem v osrednjeslovenskem prostoru v nekdanjih političnih okrajih Kamnik, Litija in Kranj, a tudi na Štajerskem, Koroškem in severnem Primorskem.¹⁴ Najbrž so ga v različnih okoljih od nekdanj naglaševali na oba načina, toda kako je bilo pravilno v pesnikovem domačem okolju in ali je veljal isti naglas tudi pri prejšnjih rodovih? Glede na naglas Vodník, ki ga je poudaril Valentin Vo-

najstarejša umrla naj bi imela 110 let, sicer pa je v mrliških maticah najti veliko stoletnikov. Kebe: *Loška dolina*, str. 500.

¹⁰ NŠAL, ŽA Mengeš, Matične knjige, M 1701–1718, fol. 46, 9. 9. 1712.

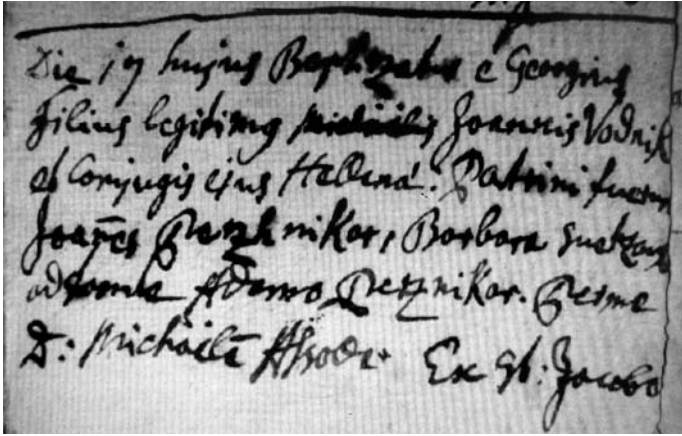
¹¹ Jurij Vodnik je bil krščen 17. 4. 1700 v Mengšu (NŠAL, ŽA Mengeš, Matične knjige, R 1695–1707, s. p.). Žena Uršula se je rodila pred letom 1700, ko se po 23-letni vrzeli spet začinjajo šentviške krstne matice. Sin Jožef je bil krščen 28. 2. 1728, Uršula 17. 10. 1730, Marija pa 14. 5. 1737 (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1710–1728, s. p.; R 1728–1741, s. p.).

¹² O zelo približnih in zaokroženih navedbah starosti pri terezijanskem ljudskem štetju glej: Štuhec: O družini v Kranju, str. 285–286.

¹³ Vodnik: *Izbrano delo*, str. 100.

¹⁴ V obdobju 1931–1948 je bil priimek zastopan v 12 od skupno 35 okrajev, in sicer glede na pogostnost v naslednjem zaporedju: Kamnik, Litija, Kranj, Krško, Dravograd, Šmarje pri Jelšah, Celje okolica, Ljubljana okolica, Novo mesto, Maribor, Idrija, Maribor levi breg.

Glej: Bezljaj (ur.): *Začasni slovar*, str. 683.

Vpis krsta Valentinovega deda Jurija Vodnika v krstni matici župnije Mengeš (NŠAL, ŽA Mengeš, Maticne knjige, R 1695–1707, s. p., 17. 4. 1700).

dnik, bi kazalo na etimologijo vodník v pomenu vodnika oziroma vodiča.¹⁵ Žensko obliko priimka je Vodnik sam zapisal z naglasom na drugem samoglasniku kot Vodníca (*vdóva Vodníza*).¹⁶ Poleg te oblike srečujemo v matičnih knjigah pri pesnikovih sorodnicah tudi drugo: Vodnikovka.¹⁷

Na območje, kjer gre iskati korenine šišenskih Vodnikov, nas je usmeril Valentin sam, ko je zapisal, da se je njegov **ded Jurij Vodník** rodil v Šentjakobu, od koder se je priženil na Trato v sosednji šentviški župniji, in da je bilo dedovemu očetu ime Miha. Brez tega ključnega podatka – pradedovega imena – bi tavalili v temi, saj ne v Šentjakobu ne kje drugje v mengeški župniji ne bi v krstnih maticah našli nobenega Mihe oziroma Mihaela Vodnika kot tudi nobenega drugega Vodnika, vse dokler se Janez iz Dola pri Ljubljani, sin pokojnega Blaža Vodnika, ni konec 17. stoletja priženil k Heleni, hčeri šentjakobskega mežnarja Andreja Aleša.

Janezu in Heleni Vodnik, edinima Vodnikoma v mengeški župniji, se je v Šentjakobu čez dve leti rodil sin Jurij. Toda kako uskladiti Jurijevega očeta Janeza z Miho, kot se je po Valentinovi navedbi imenoval njegov praded? Na vso srečo je duhovnik ob Jurijevem krstu 17. 4. 1700 očetovo ime najprej zapisal kot Mihael (!), ga prečrtal in popravil v Janez.¹⁸ Vse torej kaže, da je bilo Jurijevemu očetu uradno ime Janez, klicali pa so ga Miha. Od tod popravek v krstni matici župnije Mengeš, brez katerega bi lahko samo nemočno

¹⁵ Izraz vodník poznamo že od Trubarja dalje. Trubar v *Artikulih oli dejlih* iz leta 1562 pravi: tih slepcou vodnike (ZRC SAZU, ISJ, SZSJ, Slovensko besedišče 16. stoletja, V–54, voda–vol). Hipolitov *Dictionarium* iz let 1711–1712 ima izraz *vodnyk* za enega od pomenov latinskega izraza ductor (prav tam, Hipolit. *Dictionarium* 94, vleček–vopen), Gutschmannov slovar iz leta 1789 pa ga razlaga z nemškima *Leiter* in *Führer* in navaja tudi žensko obliko *vodnica* (Gutschmann: *Deutsch-windisches Wörterbuch*, str. 647). Vodnikovo besedišče pozna poleg osnovnega pomena (vodník = Leiter, Führer, Anführer) še druge: vodník kot oseba, ki kaže pot (Wegweiser), kot vojskovodja (Feldherr) in general (General) ter kot stvarno ime za odtočni kanal (Anzucht, (Wasser)abzucht) oziroma odvodni jarek (Rösche) (ZRC SAZU, ISJ, SZSJ, Vodnikovo besedišče, vodnik).

¹⁶ ZRC SAZU, ISJ, SZSJ, Vodnikovo besedišče, Vodnik, Vodnica.

¹⁷ Žena njegovega starega strica Andreja Vodnika je v Dolu pri Ljubljani kot krstna botra leta 1761 vpisana kot *Vrsula Vodniza* (NŠAL, ŽA Dol pri Ljubljani, Maticne knjige, R 1759–1773, fol. 14v), Valentinova prababica v Šentjakobu pa leta 1752 ob smrti kot *Helena Vodnikouka* (NŠAL, ŽA Mengeš, Maticne knjige, M 1745–1762, fol. 71).

¹⁸ NŠAL, ŽA Mengeš, Maticne knjige, R 1695–1707, s. p., 17. 4. 1700.

sklenili dvoje: Bodisi da se je Valentin pri pradedovem imenu zmotil in je bilo temu v resnici ime Janez bodisi šentjakovski Vodniki niso Valentinovi predniki. Janez Vodnik se je dve leti pred rojstvom prvorojenca Jurija 9. 2. 1698 priženil iz Dola pri Ljubljani k Heleni, hčeri Andreja Aleša iz Šentjakoba, pri čemer poročna matica še navaja, da je bilo njegovemu že pokojnemu očetu ime Blaž Vodnik.¹⁹ Tu je torej odgovor, zakaj okoli leta 1689 v mengeški krstni matici ni najti nobene krščence Jurija Vodnika, čigar oče bi se imenoval Miha.

Vendar težav z istovetnostjo deda Jurija in šentjakovskega Jurija Vodnika s tem še ni konec. Valentin namreč pravi, da je imel njegov ded dva brata in sestro, ki so vsi živeli dolgo, tako da »so mene dostikrat pestovali inu potle hvalili, kader sim pridno v šolo hodil«. ²⁰ Vsi trije bi potemtakem morali biti živi vsaj še konec šestdesetih let 18. stoletja. Toda mengeške krstne matice dajejo vtis, da je bil šentjakovski Jurij edinec (!). Šele natančna analiza vseh vpisov krščencev po poroki staršev leta 1698 in pritegnitev mlajših podatkov iz poročnih in mrliških matic sta končno potrdili, da je Jurij Vodnik dejansko imel dva brata in sestro. Da bi bila zadeva tem bolj zapletena, brata Andreja pomotoma niso vpisali v krstno knjigo ali pa je krst prejel nekje drugje. Drugi brat, Jernej, je bil krščen s priimkom Mežnar, kot so po mežnarskem poklicu klicali očeta, čigar priimek Vodnik je bil v tem okolju tuj. Pri Mariji pa se je duhovnik preprosto zmotil in je staršem Janezu in Heleni pripisal priimek Vesel, ker so novega mežnarja, Aleševega zeta, pač slabo poznali po priimku. Morda se zdi takšna rekonstrukcija družine Janeza - Mihe Vodnika preveč nategnjena in komaj mogoča, a je dokazljiva in preverljiva. Prvi dokaz istovetnosti zakoncev Janeza in Helene Vodnik z Janezom in Heleno Mežnar oziroma Vesel ponujajo že kraj rojstva treh otrok in imena botrov, ki so vsakič prihajali iz istih družin. Kot je bilo tedaj običajno, je šlo za prve sosede.²¹ Četrtega otroka, Andreja, ne najdemo med krščenci niti pod kakšnim drugim priimkom, ampak se pojavi šele v oklicni knjigi 4. 1. 1734, ko je označen kot sin pokojnega Janeza Vodnika iz Šentjakoba. Malo zatem se je oženil v sosednjem Dolu pri Ljubljani, kjer poročna matica o njem navaja enake podatke.²² Oče Janez je resnično umrl slabo leto prej. Pokopali so ga 13. 4. 1733, ko ga mengeška mrliška matica označuje kot mežnarja v Šentjakobu (*aeditus ad S: Jacobum*),²³ kar je edini podatek o njegovem poklicu in eden ključnih za identifikacijo njegovega drugega sina Jerneja, vpisanega ob krstu s priimkom Mežnar.²⁴ Andrej Vodnik je z ženo Uršulo, rojeno Vidmar, živel na Vidmu, tj. v središču Dola, in bil nemara tako kot oče in brat po poklicu mežnar. Zaradi vrzeli v dolskih krstnih maticah²⁵ poznamo samo eno njegovo hčer, rojeno konec 50-ih let. Ko je leta 1784 umrla, stara 26 let, je navedena kot hči že pokojnega Andreja Vodnika.²⁶ Andrej in žena sta se namreč pred smrtjo neznano kam odselila, saj

¹⁹ NŠAL, ŽA Mengeš, Matične knjige, P 1669–1702, s. p., 9. 2. 1698.

²⁰ Vodnik: *Izbrano delo*, str. 100.

²¹ Juriju sta botrovala Janez Pečnikar in Barbara Svetec, priča pri krstu pa je bil Adam Pečnikar (NŠAL, ŽA Mengeš, Matične knjige, R 1695–1707, s. p., 17. 4. 1700). Pri Marijinem krstu sta kot botra zapisana Mihael Svetec in Jera Višnikar ter kot priča Marija Pečnikar (prav tam, 29. 4. 1703). Jerneju sta šla za krstna botra Mihael Svetec in Elizabeta Pečnikar, kot pričo pa so vpisali Marijo (Marino) Pečnikar (prav tam, 24. 8. 1705).

²² NŠAL, ŽA Mengeš, Matične knjige, P 1702–1748, s. p., 4. 1. 1734; ŽA Dol pri Ljubljani, Matične knjige, P 1685–1773, fol. 64v, 17. 1. 1734.

²³ NŠAL, ŽA Mengeš, Matične knjige, M 1718–1733, fol. 76. – Tako kot pri več drugih pokojnikih tudi pri Janezu Vodniku (*Joannes Vadnik*) pogrešamo navedbo starosti.

²⁴ NŠAL, ŽA Mengeš, Matične knjige, R 1695–1707, s. p., 24. 8. 1705.

²⁵ Izgubljene so dolske krstne matice iz let 1730–1759 (Krampač, *Vodnik po matičnih knjigah*, str. 24). Po letu 1759 srečujemo zakonca Vodnik le še v vlogi krstnih botrov (npr. NŠAL, ŽA Dol pri Ljubljani, Matične knjige, R 1759–1773, fol. 14v).

²⁶ Apolonija, hči pokojnega Andreja Vodnika z Vidma, je umrla 8. 9. 1784 (NŠAL, ŽA Dol pri Ljubljani, Matične knjige, M 1774–1785, fol. 21v).

ju v mengeških mrliških maticah ni zaslediti.²⁷ Andrej je bil torej prvi od dveh Valentinovih starih stricev, ki sta še doživela pesnikovo šolanje.

Drugi brat Valentinovega deda Jožefa se je, kot že rečeno, imenoval Jernej, bil ob krstu vpisan s priimkom Mežnar, nasledil družinski poklic in umrl kot šentjakobski mežnar 2. 3. 1770. Po mrliški matici je imel ob smrti 65 let,²⁸ kar se povsem ujema z letom njegovega rojstva 1705 in z Valentinovo navedbo o dveh starih stricih Vodnikih, ki sta ga pogosto pestovala in pozneje hvalila kot šolarja. Jernej se je pred letom 1733 neznano kje oženil z neko Nežo in imel z njo tri otroke.²⁹

V nasprotju s starima stricema Jernejem in Andrejem, ki sta oba utegnila biti mežnarja, prvi potrjeno v Šentjakobu in drugi bržkone v Dolu, ne vemo ničesar o življenjski usodi njune sestre, Valentinove stare tete Marije. V mengeški župniji ni bila ne oklicana ne poročena³⁰ in tam njene smrti tudi niso vpisali v mrliško matico.³¹ Vse kaže, da je še mlada odšla služiti drugam, kjer se je bodisi poročila bodisi ostala vse svoje žive dni samska.

V zvezi z Valentinovimi šentjakobskimi predniki je treba povedati še nekaj ugotovitev o **prababici Heleni Vodnik, rojeni Aleš**. Umrla je šele šest let pred Valentinovim rojstvom, in sicer 28. 7. 1752 v Šentjakobu, po mrliški matici stara okoli 80 let.³² Dejansko je ob smrti štela dobrih 77 let. Rodila se je v Šentjakobu staršema Andreju in Ani Aleš in bila krščena 22. 4. 1675 v Mengšu.³³ Pravih bratov in sester ni imela, njeni starši so se poročili poldrugo leto prej, 20. 8. 1673, oba kot vdovca. Oče Andrej je bil doma v Šentjakobu, mati Ana pa je kot vdova po Janezu Lavtarju prišla iz Dragomlja.³⁴ Vse kaže, da je mati Ana umrla pred letom 1701, ko se začenjajo mengeške mrliške matice,³⁵ ob smrti očeta Andreja, ki so ga pokopali 9. 9. 1712, pa izvemo dragoceni podatek, da je bil šentjakobski mežnar. Moral je doseči visoko starost, če so mu pripisali kar 115 let,³⁶ a jih v resnici najbrž ni imel niti 90. Sledenje rodbini Aleš v preteklost po obsežnih mengeških matičnih knjigah je zaradi neobstoječih indeksov izziv, ki ga bomo pustili za drugo priložnost. Kar pa zadeva etimologijo priimka, je jasno, da gre za svetniško ime Aleš.³⁷

Tudi **Vodnikov rod** pred priselitvijo Janeza Vodnika v Šentjakob bo treba še raziskovati oziroma izslediti. Vztrajno brskanje po matičnih knjigah ali pa naključje bosta nemara nekoč navrgla krst Janeza (Mihe) Vodnika, ki se je prvič pojavil ob poroki leta 1698, ko je prebival v Dolu pri Ljubljani, njegov oče pa je bil tedaj že pokojni Blaž Vodnik. Od štirih starih staršev Valentina Vodnika se je prav sledenje Vodnikovi liniji ustavilo najprej, samo šestdeset let pred Valentinovim rojstvom, pri četrti generaciji njegovih prednikov, ki so si sledili takole: prapraded Blaž – praded Janez, imenovan Miha – ded Jurij – oče Jožef Vodnik.

Ko se je že zdelo, da smo pri iskanju Vodnikovega pradedca in prapradedca morda na pravi poti, se je domnevna sled razblinila v nič. V letih malo pred

²⁷ NŠAL, ŽA Dol pri Ljubljani, Matične knjige, M 1741–1773, M 1774–1785.

²⁸ NŠAL, ŽA Mengeš, Matične knjige, M 1763–1771, fol. 60.

²⁹ Prvi dokaz, da je bil Jernej poročen, je navedba njegove žene brez imena kot ene od prič pri poroki para iz Šentjakoba 16. 5. 1733: *adstantibus Bartolomeo Vodnik et uxore ejus* (NŠAL, ŽA Mengeš, Matične knjige, P 1702–1748, s. p.). Zakoncema Jerneju in Neži so se rodili otroci Helena, krščena 15. 4. 1735, Jurij, krščen 29. 3. 1740, in Marija, krščena 5. 3. 1744 (prav tam, R 1728–1746, fol. 103v, 172v in 220).

³⁰ Prim. NŠAL, ŽA Mengeš, Matične knjige, P 1702–1748, P 1748–1769.

³¹ Prim. prav tam, M 1701–1718, M 1718–1733, M 1734–1745, M 1745–1762, M 1763–1771, M 1771–1787.

³² NŠAL, ŽA Mengeš, Matične knjige, M 1735–1762, fol. 71 (Helena Vodnikouka).

³³ Prav tam, R 1668–1681, fol. 72v.

³⁴ Prav tam, P 1669–1702, fol. 35.

³⁵ Prim. Krampač: *Vodnik po matičnih knjigah*, str. 64.

³⁶ NŠAL, ŽA Mengeš, Matične knjige, M 1701–1718, fol. 46.

³⁷ Keber: *Leksikon imen*, str. 100; Lenarčič: *Vse o imenih*, str. 33.

Središče Šentjakoba ob Savi, kjer je stala mežnarija, domovanje Vodnikov (foto B. Golec, september 2018).

rojstvom deda Jurija v Šentjakobu (1700) je v mengeški župniji deloval duhovnik Urban Vodnik, rojen leta 1634 v Brodeh v Poljanski dolini.³⁸ Hipoteza, da je Jurijev oče Janez (Miha) Vodnik morda prav tako izviral s Škofjeloškega in da je prišel v Dol ter nato v Šentjakob prek duhovnika Urbana Vodnika, se je pokazala kot napačna. Janeza (Mihe) in njegovega očeta Blaža namreč ni najti v krstnih maticah župnij Škofja Loka, Stara Loka in Poljane nad Škofjo Loko, kjer je bil priimek Vodnik v 17. stoletju sicer močno razširjen.³⁹

Pesnikov prvi znani prednik po Vodnikovi strani, prapraded Blaž, ki ga poznamo samo iz zapisa o sinovi poroki v Mengšu leta 1698, je tako bolj verjetno izviral s širšega območja vzhodne Gorenjske.⁴⁰ Izključena tudi ni Dolenjska, vsekakor pa nima nobene osnove navedba Antona Jellouschka iz leta 1859 v

³⁸ Po F. Pokornu je Urban Vodnik deloval v župniji Mengeš kot vikar od 25. 5. 1696 do 1. 4. 1697; doma je bil z območja Škofje Loke, rojen leta 1634 v Brodeh v Poljanski dolini (NŠAL, NŠAL 572, Zapuščina Franc Pokorn, šk. 378, Mengeš, fol. 16). – Dejansko srečujemo Urbana Vodnika v mengeških maticnih knjigah tudi pozneje, še v času, ko se je oženil Janez Vodnik iz Dola, npr. 9. 9. 1697, 2. 11. 1697, 7. 3. 1698, 28. 3. 1698 (NŠAL, ŽA Mengeš, Maticne knjige, R 1695–1707, s. p.).

³⁹ Prim. NŠAL, ŽA Škofja Loka, Maticne knjige, Ind R 1623–1736; ŽA Stara Loka, Maticne knjige, Ind R 1615–1790; ŽA Poljane nad Škofjo Loko, Maticne knjige, R 1656–1677. Vodnikov v 17. stoletju ni bilo v župniji Selca (NŠAL, ŽA Selca, Maticne knjige, Ind R 1622–1700). – Tako tudi odpade možnost, da bi bil sorodnik Valentina Vodnika znani frančiškanski pater Hugo Vodnik, rojen leta 1715 v Škofji Loki, ki po Kosu in Toporišiču s šišenskimi Vodniki ni bil v ožjem sorodstvu (Kos in Toporišič, Vodnik Valentin, str. 509).

⁴⁰ Tudi iskanje po indeksu krstnih matic župnije Dob ni v 17. stoletju navrglo nobenega Vodnika (NŠAL, ŽA Dob, Maticne knjige, Ind R 1607–1784).

Vodnikovem spomeniku, po kateri je polihistor Janez Vajkard Valvasor leta 1693 kupil v Krškem hišo od prednika Valentina Vodnika. Prodajalec hiše, meščan Jakob Vodnik, se je v resnici zgolj po naključju pisal tako kot Valentin, Jellouschek pa je povezavo med njima ustvaril samovoljno. Skliceval se je na Vodnikovo avtobiografijo, v kateri ni najmanjšega sledu o dolenskem izvoru pesnikovih prednikov.⁴¹

Če se vrnemo k izhodišču, k temu, kar vemo o Valentinovih prednikih po Vodnikovi strani, je ključna ugotovitev ta, da je imel pesnik med očetovimi predniki vsaj dva mežnarja – pradedu Janeza (Miho) Vodnika in prapradedu Andreja Aleša. Ni izključeno, da je v Aleševem oziroma Vodnikovem domu v Šentjakobu – v mežnariji pri cerkvi sv. Jakoba – živela tudi pisana beseda. Valentinov praded Miha, dejansko krščen kot Janez, si je poleg tega nabral kar nekaj koristnih življenjskih izkušenj. Sin Jurij, Valentinov ded, je po njem očitno podedoval poslovno žilico, tuje pa jima ni bilo niti lagodno življenje. Kot pravi Valentin, sta ded »inu njega oče Miha hodila na Hravaško, kupčovala s prešičmi, vinam inu platnam, zraven dober kup v oštarijah živela«. Sicer pa je ded Jurij po vnukovem spominjanju »rad delal inu vino pil«. ⁴² Torej podobno kot Valentin, če parafraziramo Prešernov epigram o njegovem gimnazijskem učitelju: »Preblečen sem menišič bil in rad sem pel, še raje pil.« ⁴³

V Valentinovo rodno župnijo Šentvid nad Ljubljano je deda Jurija privedla ženitev. Kot pravi tamkajšnja poročna matica, sta se 11. 2. 1725 vzela Jurij Vodnik iz soseske Šentjakob v mengeški župniji in domačinka **Uršula Skalar** (Skalarca). Kot je bilo v tem času v šentviški župniji običajno, nista navedena ne nevestin domači kraj ne očetovo ime,⁴⁴ kar bi bilo ključno za njeno identifikacijo. Uršula vsekakor ni bila vdova, saj so vdovski stan vpisovali dosledno.⁴⁵ Na vso srečo je Valentin povedal, da se je njegov ded Jurij priženil k hiši na Trati pod Goro nad Dravljami, po domače Žibert.⁴⁶ V šentviški župniji je bilo namreč več družin Skalarjev, Uršula pa se je rodila ravno v času, ko v krstnih maticah zija skoraj četrstoletna vrzel. Ker je na Trati živela samo ena Skalarjeva družina, je bilo vrzel veliko lažje zapolniti. Po letu 1700, ko se krstne matice spet začnejo, so se tamkajšnjemu zakonskemu paru Andreju in Mariji Skalar rodili štiri otroci (1703–1712).⁴⁷ Uršula, ki naj bi bila po terezijanskem ljudskem štetju leta 1754 stara 52 let in bi se torej rodila leta 1702, je bila v resnici nekaj let starejša. Glede na to, da je njen mož Jurij Vodnik naveden kot 50-letnik, a jih je v resnici štel 54, se je Uršula najverjetneje rodila leta 1698. Njena približna starost okoli 50 let, navedena v mrliški knjigi ob smrti leta 1755, je ocenjena prenizko.⁴⁸

Uršulinemu rodu je po šentviških krstnih maticah mogoče slediti še dve generaciji v preteklost. Njen najverjetnejši oče Andrej, sin Primoža in Maruše Skalar, se je, kot bomo videli, rodil 11. 10. 1664, in sicer prav tako na Trati kot najstarejši ali vsaj prvi preživeli sin, saj je nasledil očetovo posest.

Vodnikovi biografi niso problematizirali dejstva, da so Skalarji v letih okoli Uršulinega rojstva živeli tudi v Podgori in da bi bila Uršula lahko hči Janeza Skalarja iz Podgore,⁴⁹ kot tudi ne podatka, da je šel Uršuli za poročno pričo Seba-

⁴¹ O tej zmoti natančno: Golec: *Valvasorjeva hiša*, str. 40–44.

⁴² Vodnik: *Izbrano delo*, str. 100.

⁴³ Kos: *Valentin Vodnik*, str. 37.

⁴⁴ NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, P 1710–1768, s. p.

⁴⁵ NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, P 1710–1768, s. p. – Tako kot pri Uršuli je tudi pri drugih nevestah navedena ženska oblika priimka, v letu 1725 npr. Maruša Hudamavtka, Uršula Kunavarca, Gertrudis Dobnikarin.

⁴⁶ Vodnik: *Izbrano delo*, str. 100.

⁴⁷ NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1700–1704, fol. 69; R 1705–1709, fol. 28v, 81; R 1710–1728, fol. 47.

⁴⁸ NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige M 1754–1771, fol. 7v.

⁴⁹ Janezu in Neži Skalar iz Podgore so se v začetku 18. stoletja rodili trije otroci (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1700–1704, fol. 21, 73; R 1705–1709, fol. 20), od katerih

stjan Skalar, ki bi bil lahko sin omenjenega Janeza.⁵⁰ Tudi če je šlo za Janezovega sina Sebastjana, o katerem od krsta dalje ne vemo ničesar, vloga poročne priče ni dokaz za razmerje sestra – brat.⁵¹ Dom Uršule Skalar so raziskovalci Vodnika upravičeno umestili na Trato, na poldrugo hubo (kmetijo), kjer so Skalarji gospodarili kot eni največjih kmetov v šentviški župniji.⁵² Vodnikova navedba Trate je bila namreč premočan argument za dvom o tem, ali je prava lokacija Trata ali Podgora, in kot bomo videli, je pri enem od Skalarjev s Trate pozneje izpričan tudi alternativni priimek Žibert – hišno ime, ki ga je Vodnikov ded Jurij Vodnik od tod zanesel v Zgornjo Šiško. Skalarjeva posest na Trati je bila podložna vicedomskemu uradu v Ljubljani in je spadala v vicedomsko župo Šentvid. Leta 1726, ko je od vicedoma kupil šentviško župo kanonik Janez Jakob Schilling,⁵³ je na poldrugi hubi na Trati (*An der Tratten*) gospodaril Andrej Skalar.⁵⁴ Mož je skoraj brez sence dvoma tast Jurija Vodnika. Hči Uršula, od leta 1725 Jurijeva žena, se mu je rodila malo pred letom 1700, ko se po četrstoletni vrzeli spet začnajo šentviške krstne matice. Po tem letu najdemo med šentviškimi krščenci štiri Andrejeve otroke, rojene med letoma 1703 in 1712. Ženi je bilo ime Marija, rojstvo dveh otroka postavlja krstna matica na Trato, enega v Podgoro in zadnjega nikamor, nabor botrov pa potrjuje, da gre za isto družino.⁵⁵ Še več, najmlajši Sebastjan (roj. 1712), ki je najprej kot družinski oče živel na Trati in se je v zgodnjih štiridesetih letih preselil v Šentvid, je tam izmenično naveden kot Skalar in Žibert (!), po hišnem imenu, ki ga je prinesel s seboj.⁵⁶ Glede na njego-

---

je bil najstarejši Matija, rojen leta 1701, ob ljudskem štetju leta 1754 naveden kot 49-letni gospodar v Podgori, poročen z 38-letno Marijo.

Prim.: Šturm (ur.): *Gorenjske družine*, str. 363.

O njegovi identiteti ni dvoma. Ko se je 3. 2. 1732 oženil z Marijo Porenta, je namreč v poročni matici označen kot sin pokojnega Janeza Skalarja iz Podgore (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, P 1710–1768, s. p.).

⁵⁰ O Sebastjanu, 18. 1. 1704 krščenem sinu Janeza in Neže Skalar iz Podgore (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1700–1704, fol. 73), iz poznejšega časa ni podatkov.

⁵¹ Vsaj tolikšna je verjetnost, da je bil poročna priča Sebastjan Skalar iz Dravelj, ki ga srečujemo kot očeta krščencev med letoma 1708 in 1722, umrl pa je kot 84-letni vdovec leta 1760 (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, Ind R 1662–1790; M 1754–1771, fol. 28).

⁵² Kos: *Valentin Vodnik*, str. 9.

⁵³ Podložnost Skalarjeve posesti in družine ljubljanskemu stolnemu kanoniku Schillingu razkrija terezijansko ljudsko štetje (Šturm (ur.), *Gorenjske družine*, str. 364). Po kranjski imenjski knjigi je kanonik Janez Jakob Schilling od vicedomskega urada za Kranjsko kupil župo Šentvid (*Suppamt St. Veith*) s 25 hubami in pol leta 1726 (SI AS 173, Imenjska knjiga za Kranjsko, knj. 6 (1662–1756), fol. 535 in 546v).

⁵⁴ SI AS 1074, Zbirka urbarjev, I/52u, urbar župa Ljubljana Šentvid 1726, pag. 40. Na Trati so bile tedaj poleg dveh oštatorv štiri hube: prvi polovični sta označeni kot kupnopravni, preostale – ena polovična, ena cela in Skalarjeva poldruga huba – pa ne (prav tam, pag. 36–42).

⁵⁵ Mihael, krščen 27. 11. 1703, je postavljen na Trato, Jakob, krščen 2. 7. 1706 v Podgoro, Elizabeta, ki so jo krstili 18. 9. 1709, spet na Trato, pri Sebastjanu, krščenem 8. 1. 1712, pa kraja rojstva ni. NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1700–1704, fol. 69; R 1705–1709, fol. 28v in 81; R 1710–1728, fol. 47.

⁵⁶ V Šentvidu srečamo Sebastjana ob ljudskem štetju 1754 kot 41-letnega kajzarja in podložnika šentviške župnije (Šturm (ur.): *Gorenjske družine*, str. 386). V resnici je bil leto dni starejši, tako kot za največ eno leto odstopajo starosti njegovih otrok. Žena Marija ni mogla biti stara šele 27 let, ampak vsaj kakšni dve leti več, razen če je imel dve ženi z enakim imenom. Sebastjanove poroke v šentviški poročni matici ni kot tudi ne v poročnih maticah ljubljanskih župnij sv. Nikolaja in sv. Petra ter župnije Smlednik (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, P 1710–1768, s. p.; ŽA Ljubljana–Sv. Nikolaj, Matične knjige, Ind P 1718–1745; ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, Ind P 1635–1789; ŽA Smlednik, Matične knjige, Ind P 1690–1770). Ključen za njegovo identiteto bi bil podatek v poročni knjigi, kako se je imenoval njegov oče. – Uršula, najstarejša hči Sebastjana in Marije Skalar s Trate, se je rodila 10. 9. 1740 in bila krščena dan pozneje (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1728–1741, pag. 265). V Šentvidu so se krsti njunih otrok zvrstili takole: Jera (Žibert) 16. 2. 1744, Jakob (Žibert) 24. 7. 1745, Marija, 19. 6. 1747, Uršula (Žibert) 30. 9. 1749, Gašper 30. 12. 1752, Mina 17. 3. 1755, Neža 16. 1. 1760 in Matevž 30. 8. 1762 (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1743–1753, fol. 12, 27, 46, 73 in 114; R 1753–1766, pag. 36, 126 in 181). Sebastjanova

vo mladost ni mogoče, da bi bil identičen s Sebastjanom Skalarjem, ki mu je bilo šele 13 let, ko naj bi šel leta 1725 za poročno pričo sestri Uršuli.⁵⁷

Kdo in od kod je bila Andrejeva žena, Uršulina mati, ostaja neznanka.⁵⁸ Prav tako ni nujno, da se je imenovala Marija, saj bi Andrej lahko ovdovel in imel mlajše otroke, rojene v začetku 18. stoletja, z drugo ženo.

Zaradi izgubljenih šentviških mrliških matic tudi ne vemo, kdaj so pomrli starši Vodnikove babice Uršule Skalar. Ob ljudskem štetju leta 1754 jih ni bilo več na svetu. Na Trati je tedaj gospodaril 30-letni Andrej Skalar,⁵⁹ dejansko 35-letnik, rojen leta 1719 kot drugorojenec Lovrenca Skalarja iz Podgore, v katerem lahko vsekakor prepoznamo Uršulinega starejšega brata.⁶⁰ Očitno je taisti Lovrenc identičen z Lovrencem, ki je imel po urbarju iz leta 1726 polovično hubo v Podgori.⁶¹ Pozneje je po vsem sodeč prevzel po očetu tudi domačo poldrugo hubo na Trati, kjer ga je nasledil omenjeni sin Andrej. Tega najdemo sredi 18. stoletja kot gospodarja poldruge hube na Trati v župi Šentvid, podložne kanoniku Schillingu.⁶² Očeta Lovrenca Skalarja ob terezijanskem štetju leta 1754 po vsem sodeč ni bilo več na svetu oziroma se je po predaji posesti sinu odselel drugam, kar je manj verjetno. V terezijanskem katastru so polovično hubo v Podgori v župi Šentvid, podložno kanoniku Schillingu, med letoma 1750 in 1757 sicer še vedno vodili pod Lovrenčevim imenom (*Laure*),⁶³ kar bi kazalo, da je mož umrl po letu 1750 in najpozneje pred ljudskim štetjem 1754. Toda imena družinskih poglavarjev ob ljudskem štetju razkrivajo, da je v terezijanskem katastru upoštevano starejše in ne dejansko stanje podložnikov. Na Skalarjevini je tedaj z mlado družino živel Jakob Skalar, ki naj bi mu bilo 24 let⁶⁴ in v katerem prepoznamo Lovrenčevega leta 1725 rojenega sina.⁶⁵ Jakob se je poročil leta 1751, ko je oče Lovrenc naveden kot še živ.⁶⁶

Življenjske poti sorojencev Vodnikove babice Uršule Skalar presegajo okvir naše raziskave, tudi če je Valentin katerega od njih še poznal. Kolikor je znano, ni nobenega najti med duhovniki, ob ljudskem štetju leta 1754 pa je v

---

nadaljnja usoda ni znana. Ne njega ne žene ni najti v šentviških mrliških maticah (prav tam, M 1754–1771, M 1772–1812).

⁵⁷ V Uršulini poročni priči lahko prepoznamo drugega Sebastjana, ki bi, če je preživel otroštvo, ravno maloprej dosegel polnoletnost. Bil je sin Janeza in Neže Skalar iz Podgore, krščen 18. 1. 1704 (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1700–1704, fol. 73).

⁵⁸ Šentviških poročnih matic iz tega časa namreč ni, Primož Skalar pa se ni poročil v sosednji župniji sv. Petra (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, Ind P 1635–1789).

⁵⁹ Šturm (ur.): *Gorenjske družine*, str. 364.

⁶⁰ Lovrenc Skalar se je oženil 5. 2. 1715 z Elizabeto, vdovo Tomaža Zoreta; v šentviški poročni matici je naveden kot Šentvidčan, kar glede na vključenost Podgore v sosesko Šentvid ne moti (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, P 1710–1768, s. p.). Pri vseh njegovih otrocih, rojenih med letoma 1716 in 1732, je v krstnih maticah kot kraj rojstva navedena Podgora, dvakrat tudi Podgora v soseski Šentvid (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1710–1728, pag. 147, 209, 271 in 325; R 1728–1741, pag. 12 in 64).

⁶¹ SI AS 1074, Zbirka urbarjev, 1/52u, urbar župa Ljubljana–Šentvid 1726, pag. 25.

⁶² SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 253, RDA, L 302, No. 2, 17. 3. 1750; No. 8, 11. 7. 1755; No. 10, s. d. 1757. – Andrej Skalar s Trate 4 je umrl 4. 1. 1777, mrliška matica pa mu daje 60 let, kar je dve leti preveč (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, M 1 1772–1812, pag. 25).

⁶³ SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 253, RDA, L 302, No. 2, 17. 3. 1750; No. 8, 11. 7. 1755; No. 10, s. d. 1757.

⁶⁴ Šturm (ur.): *Gorenjske družine*, str. 363.

⁶⁵ Jakob je bil krščen 26. 4. 1725 kot Jakob Filip, sin Lovrenca Skalarja in Elizabete iz Podgore (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1710–1728, pag. 325). Umrl je 17. 12. 1783 v Podgori 9, mrliška matica pa mu pripisuje 60 let ali dve leti preveč (prav tam, M 1772–1812, pag. 51).

⁶⁶ Jakob Skalar, sin Lovrenca iz Podgore, je stopil pred oltar 31. 1. 1751 s Heleno, hčerjo pokojnega Matije Krvine iz Guncelj; ena od treh poročnih prič je bil Andrej Skalar (prav tam, P 1710–1768, pag. 99).

šentviški župniji prebival samo Sebastjan, kajžar v Šentvidu.⁶⁷ Prejkone je poleg Uršule in Sebastjana preživel otroštvo le starejši Lovrenc.⁶⁸

Seveda bi bilo zelo mikavno vedeti, ali je iz rodu šentviških Skalarjev izhajal duhovnik in prevajalec prvega slovenskega asketskega spisa Adam Skalar, nazadnje, sredi 17. stoletja, župnik v Šmartinu pri Kranju. Adam je bil skoraj gotovo Gorenjec, vendar ni o njegovem izvoru znanega nič določnega.⁶⁹ Skalarjevemu rodu na Trati lahko od Vodnikove babice Uršule sledimo kontinuirano še dve generaciji v preteklost, ko je bil Adam že pokojen. Uršulin oče Andrej se je rodil 11. 10. 1664 kot sin Primoža in Maruše Skalar,⁷⁰ za njim pa so tam prišli na svet še trije otroci istega para.⁷¹ Zanimivo je, da priročni urbar vicedomskega urada za obdobje 1674–77 ne pozna Primoža Skalarja, ampak navaja na Trati Andreja Skalarja kot gospodarja treh polovičnih hub.⁷² Andrej bi bil lahko Primožev brat, ki ni zapustil sinov, tako da ga je nasledil nečak Andrej, ali pa je Primož, ki se mu je zadnji otrok rodil leta 1673, kmalu zatem umrl in je bil kot gospodar vpisan v urbar njegov komaj devetletni sin Andrej, Vodnikov praded.

Prvi Skalar, z imenom Janez (*Hanß Skäller*), je na Trati izpričan v vicedomskem urbarju iz leta 1636, ko so bile vse štiri tamkajšnje hube še cele in je gospodaril na zadnji. Kupnopравни status je uživala samo prva, pozneje razdeljena na dve polovični.⁷³ Janez Skalar bi utegnil biti oče Primoža, deda Uršule, poročene Vodnik, in tako pesnikov prapraded.

O tem, kdaj so se Skalarji naselili na Trati in ali je njihov priimek morda tam že nastal, viri molčijo. Šentviške župnijske matice se namreč začenjajo šele pozneje (1662), vicedomski urbar iz leta 1600 je nepopoln oziroma sploh ni pravi urbar in Skalarjev v župi Šentvid ne pozna, v njem pa tudi ni mogoče določiti gospodarja poznejše Skalarjeve hube.⁷⁴ Skalarje prav tako pogrešamo v najstarejših vicedomskih urbarjih iz obdobja 1496–1527. Na zadnji, četrti hubi na Trati so tedaj gospodarili Tkalci,⁷⁵ morda predniki Skalarjev po ženski liniji ali povsem tuji ljudje. O priimku Skalar kaže še povedati, da so ga v šentviški župniji izgovarjali švapaje, kot Skavar (ženska oblika Skavarca), kar se v 18. stoletju deloma odraža tudi v zapisih v matičnih knjigah.⁷⁶

⁶⁷ Prim. Šturm (ur.): *Gorenjske družine*, str. 357–394.

⁶⁸ V šentviških krstnih, poročnih in mrliških maticah po krstu ni več sledu o treh Andrejevih otrocih, rojenih v začetku 18. stoletja, Jakobu, Mihaelu in Elizabeti (prim. zlasti ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, Ind R 1662–1790). Mihael je imel starejšega soimenjaka v Zapužah, ki so se mu otroci rojevali od leta 1713 dalje, Jakob pa bi utegnil biti nezakonski oče 2. 3. 1737 krščene hčere, prav tako rojene v Zapužah (prav tam, R 1728–1741, pag. 46).

⁶⁹ O Skalarju gl. Rupel, Skalar Adam, str. 324. – J. Žontar je zapisal, da je bil Skalar najbrž iz Kranja. Glej: Žontar: *Zgodovina mesta Kranja*, str. 216.

⁷⁰ NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1662–1677, pag. 38.

⁷¹ Jurij je bil krščen 13. 3. 1667, Janez 12. 4. 1670 in Helena 24. 4. 1673 (prav tam, R 1662–1677, pag. 79, 127 in 186).

⁷² SI AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 90, I/52, lit. L XI/1, priročni urbar vicedomskega urada za Kranjsko 1674–1677, s. p., An der Tratten.

⁷³ SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 214, RDA, L 4, No. 46, urbar deželnoknežjega vicedomskega urada za Kranjsko 1636, fol. 67–68v. – V drugem ohranjenem izvodu urbarja je Janezov priimek pomotoma zapisan kot *Släkher* (SI AS 791, Gospodstvo Turn ob Ljublanici, knj. 17, urbar deželnega vicedomskega urada za Kranjsko 1636, s. p., An der Tratten).

⁷⁴ SI AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 97, I/54a, lit. L XLVIII/2, vicedomski urbar 1600, s. p., Süpp St: Veith.

⁷⁵ Leta 1496 je kot gospodar hube naveden Križe Tkalic (Crise Thalliz), čigar priimek je v urbarju leta 1515 popačen (*Crise Solditz*), leta 1527 pa je bila na hubi njegova vdova (*Crise Kaletz wittib*) (SI AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 97, I/54a, lit. L XLVIII/5, urbar vicedomskega urada na Kranjskem 1496, s. p., An der Tratten; prav tam, lit. L XVIII/6, urbar vicedomskega urada na Kranjskem 1525, fol. 27; prav tam, šk. 96, I/54a, urbar vicedomskega urada na Kranjskem 1527, fol. 28). Po vsem sodeč srečamo v nepravem urbarju iz leta 1600 potomce: Mihael in Štefan Tkalc (*Tkhalz*) sta plačala za dve tretjini hube svojih očetov Jurija in Marka (SI AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 97, I/54a, lit. L XLVIII/2, vicedomski urbar 1600, s. p., Süpp St: Veith).

⁷⁶ Npr. leta 1710 *Sebastiani Scavar* (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1710–1728,

Domače ime Skalarjeve domačije – pri Žibertu, izpeljano iz osebnega imena Siegbert z različico Siegbrecht,⁷⁷ v urbarjih sploh ni izpričano, kar je razumljivo, v župnijskih maticah pa ga srečamo zelo pozno, kot smo videli, šele z Uršulinim mlajšim bratom Sebastjanom, ki ga je s Trate zanesel v Šentvid.

Hiša na Trati pri Šentvidu, kjer je stala domačija Skalarjevih, rodni dom Valentinove babice (foto B. Golec, september 1754).

Žibertova poldruga huba, na kateri se je konec 17. stoletja rodila Vodnikova babica Uršula Skalar in kamor se je leta 1725 priženil ded Jurij Vodnik, je morala imeti že tedaj vsaj dve domačiji.⁷⁸ Sto let pozneje, po franciscejskem katastru iz leta 1825, ko je bil gospodar Jožef Zevnik, po domače Žibert, so ji pripadale kar tri hišne številke, 4, 8 in 9.⁷⁹ Prvotna domačija je bila tista s hišno številko 4, kjer je leta 1777 umrl gospodar Uršulin nečak Andrej Skalar in kjer so njegovi potomci živeli do dvajsetih let 19. stoletja.⁸⁰ Stala je na začetku Trate

pag. 20), 1763 Casparus Skavar (prav tam, M 17654–1772, fol. 28), 1772 *Mathias Skavar* (prav tam, M 1772–1812, pag. 2), 1772 *Mina Skavarza* (prav tam, M 172–1812, pag. 149).

⁷⁷ Za razlago se iskreno zahvaljujem prof. Janezu Keburu.

⁷⁸ Najbrž ni naključje, da so Uršulinega deda Andreja Skalarja, rojenega leta 1664 na Trati, kot očeta krščencev v začetku 18. stoletja izmenično navedli enkrat na Trati, drugič pa v Podgori: 1703 na Trati, 1706 v Podgori, 1709 na Trati in 1712 brez navedbe kraja (prav tam, R 1700–1704, fol. 69; R 1705–1709, fol. 28v in 812; R 1710–1728, pag. 47). Skalarji so bržčas kdaj zamenjali bivališče, saj so imeli na voljo vsaj dve hiši, Trata in Podgora pa sta se skoraj stikali.

⁷⁹ SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, L 316, k. o. Šentvid, abecedni seznam posestnikov, 17. 3. 1827.

⁸⁰ NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, M 1772–1812, pag. 25. – Andreju, ki je leta 1754 ob krstu tretjega otroka označen kot »Skallar vulgo Shibert«, se je v zakonu z neko Heleno rodilo med letoma 1750 in 1761 šest otrok (prav tam, R 1743–1753, fol. 77, 102; R 1753–1766, pag. 7, 61, 115 in 164), od katerih krstna matca dva postavlja v Podgoro, štiri pa na Trato. Do-

na desni strani ceste proti Podgori in bila v času franciscejskega katastra z dvema zidanima stavbama in eno leseno med najmarkantnejšimi. K domačiji je spadalo tudi zidano gospodarsko poslopje ob deželni cesti, ki je na katastrski mapi označeno z ledinskim oziroma hišnim imenom Žibert (*Schibert*).⁸¹ Prav mogoče je, da je bilo v stavbi, kjer stoji danes znana šentviška gostilna Žibert, že tedaj gostišče. Še več, ni izključeno, da je tam sto let prej točil vino Vodnikov ded Jurij, o katerem pesnik pravi, da je rad delal in pil vino.⁸² Jurijevo krčmarstvo bi tudi pojasnilo, od kod mu denar, da si je čez nekaj let kupil hišo in pol hube na Jami.

Jurij in Uršula Vodnik, rojena Skalar, sta prva leta očitno živela pri ženini družini ali v kakšni Skalarjevi kajži na Trati. Na Trati sta prišla na svet tudi sinova Valentin, krščen 10. 1. 1726, in Jožef, pesnikov oče, ki so ga v bližnji Šentvid nesli h krstu 28. 2. 1728.⁸³ Po preselitvi družine na Spodnjo Jamo, del vasi Zgoranja Šiška v soseski sv. Marjete v Kosezah, so tam v sedmih letih prijokali na svet še: Uršula, krščena 17. 10. 1730, Matija, krščen 10. 2. 1734, Marija, krščena 14. 5. 1737, in Katarina, krščena 22. 11. 1739.⁸⁴ Od skupaj šestih otrok je v otroški dobi očitno umrla le najmlajša Katarina, o kateri je krst edini znani podatek. Po ljudskem štetju 1754 bi bila 15-letnica zagotovo še doma, če bi bila živa.⁸⁵ Kdaj med letoma 1739 in 1754 je preminila, ne vemo, ker se ohranjene šentviške mrliške matice začenjajo šele s tem letom.⁸⁶

Drugi Vodnikovi otroci so vsi odrasli. V literaturi izražena domneva, da je Matija postal frančiškan z imenom Marcel,⁸⁷ se je potrdila kot pravilna. Stric Marcel Vodnik, frančiškan v Novem mestu, je pesnika po njegovih besedah v avtobiografiji pripravljaval v letih 1768 in 1769 za prvo šolo, tj. za vstop v ljubljansko jezuitsko gimnazijo.⁸⁸ Po frančiškanskem provincialnem nekrologiju je pater Marcel Vodnik umrl 28. 12. 1798 v Nazarjah, nekrologij pa razkriva o njem še

---

mačijo, ki je najpozneje v sedemdesetih letih prešla pod posest dvorca Jama (Grubenbrunn), je prevzela najmlajša hči Marija - Mina, od leta 1777 poročena s Primožem Peterlinom s Homca v župniji Mengeš (prav tam, P 1773–1815, pag. 319), s katerim je imela osem otrok (prav tam, R 1772–1796, pag. 51, 83, 100, 114, 276, 267, 386 in 411). Njun naslednik Jakob Peterlin (roj. 1784) se je leta 1811 oženil z Mino Sever iz Vižmarij in imel samo hčer (prav tam, P 1773–1815, pag. 160; R 1797–1825, pag. 200). Zakonca sta leta 1820 še prebivala na Trati 4, kjer sta izpričana kot krstna botra otroku svojega gostača (prav tam, R 1797–1825, pag. 228), nato pa sta se odselila neznano kam iz šentviške župnije (prim. Ind M 1790–1850). Po franciscejskem katastru je tu leta 1826 gospodaril Jožef Zevnik (SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, L 316, k. o. Šentvid, zapisnik stavbnih parcel 15. 12. 1826). Kako je prišel do posesti, ni znano, ker je Žibertovina v nasprotju s sosednjimi domačijami h. št. 3 in 5 prešla s posesti Fajfarjev grad (Peppensfeld) – vanjo se je inkorporirala posest dvorca Jama (Smole: *Graščine na nekdanjem Kranjskem*, 144, 200) – na Bokalce (SI AS 336, Zemljiška knjiga za sodni okraj Ljubljana okolica, Peppensfeld – Fajfarjev grad, knj. 2, rekt. št. 38 in 39). Pripadnost Žibertove posesti Bokalcam je razvidna iz nove zemljiške knjige, kjer je hiša št. 4 vpisana kot kajža (očitno se je posest medtem razdrobila), prenesena iz stare zemljiške knjige Bokalce (Stroblhof), rektifikacijska št. 91 (Okrajno sodišče v Ljubljani, Zemljiškoknjižni oddelek, k. o. Šentvid, gl. knj. 101–210, vl. št. 198). Žal je stara zemljiška knjiga ohranjena nepopolno in manjka ravno glavna knjiga z zadevno rektifikacijsko številko (SI AS 336, Zemljiška knjiga za sodni okraj Ljubljana okolica, Gut Stroblhof – Bokalce).

⁸¹ Domačija je stala na stavbni parceli št. 110, sicer pa je k hiši št. 4 spadala še ena hiša z gospodarskim poslopjem na stavbni parceli 98 že v vasi Podgora in zidano gospodarsko poslopje na stavbni parceli 103 tik ob glavni cesti iz Ljubljane proti Gorenjski; na katastrski mapi je ob tej stavbi napis *Schibert*. Primek Skalar se je do tega časa ohranil v Podgori 9, kjer je v času franciscejskega katastra gospodaril Nikolaj Skalar. SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, L 316, k. o. Šentvid, zapisnik stavbnih parcel 15. 12. 1826; mapna lista IV in V.

⁸² Vodnik: *Izbrano delo*, str. 100.

⁸³ NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1710–1728, s. p.

⁸⁴ Prav tam, R 1728–1741, s. p.

⁸⁵ Šturm (ur.): *Gorenjske družine*, str. 392.

⁸⁶ Krampač: *Vodnik po matičnih knjigah*, str. 60.

⁸⁷ Kos: *Valentin Vodnik*, str. 10.

⁸⁸ »Pisati inu branje me je učil šolmošter Koleneč; za prvo šolo stric Marcel Vodnik, frančiškanar v Novim mestu 1768 inu 1769« (Vodnik: *Izbrano delo*, str. 100).

naslednje pomembne podatke: zaslužni lektor, некоč profesor in prefekt na novomeški gimnaziji, star 64 let in redovnik 46 let.⁸⁹ Potemtakem je v frančiškanski red vstopil leta 1752 pri 18 letih. Ni znano, kje se je najprej šolal⁹⁰ in kje je dobil mašniško posvečenje. Vsekakor ni bil posvečen v Gorici, kjer mu je prvi goriški nadškof Karel Mihael Attems 4. 6. 1757, slabo leto pred pesnikovim rojstvom, podelil prvo tonzuro in štiri nižje kleriške redove.⁹¹ Prav lahko bi mašniško posvečenje prejel v Ljubljani, saj prav za ta čas pogrešamo ordinacijske protokole.⁹² Preden je pesnik prišel na svet, je stric Matija, zdaj pater Marcel, torej utegnil že peti novo mašo. Še več, Marcel je bil tako kot pozneje Valentin zaslužen šolnik, gimnazijski profesor. Na novomeški frančiškanski gimnaziji je poučeval med letoma 1761 in 1765, nato pa je bil dve leti, od 1766 do 1768, njen prefekt, in sicer dvanajsti po vrsti od ustanovitve tega šolskega zavoda leta 1746.⁹³

Precej skrivnosten se zdi pesnikov najstarejši stric in soimenjak Valentin. Ob ljudskem štetju leta 1754 ga med družinskimi člani na Jami pogrešamo.⁹⁴ Tedaj mu je bilo 28 let in se je očitno mudil po svetu. Od doma ga ni pehala nobena sila, saj je moral oče Jurij ob pomanjkanju delovnih moči najemati hlapca in dekli, čeprav je imel doma še tri neporočene odrasle otroke, sina in dve hčeri. Kaj je Valentina kot prvorojenca gnalo po svetu – morda poklic, morda kakšni družinski spori – je vprašanje, ki ostaja brez odgovora. Pozneje se je Valentin vendarle vrnil na očetov oziroma bratov dom. 14. 5. 1775 je namreč na Vodnikovi domačiji na Jami št. 17 umrl samski kmet Valentin Vodnik, ki ne more biti nihče drug kot on. Šentviška mrliška matica mu daje 47 let, v resnici pa je bil dve leti starejši.⁹⁵

Pesnikovi teti Uršula in Marija, leta 1754 obe še neporočeni na domu staršev,⁹⁶ sta imeli različni usodi. 26-letna Uršula se je 26. 9. 1756 omožila s tri leta starejšim Gregorjem Skokom z bližnjega Broda,⁹⁷ se preselila na možev dom in v naslednjih petnajstih letih rodila sedem otrok.⁹⁸ Umrla je skoraj gotovo 19. 9. 1784, čeprav jo mrliška matica imenuje Jera in ji daje 60 let, kar je pet let in pol preveč.⁹⁹ Kam je odšla njena sedem let mlajša sestra Marija, razpoložljivi viri ne povedo. Vsekakor se v šentviški župniji ni ne poročila ne umrla,¹⁰⁰ ampak si je očitno nekje zunaj domače fare poiskala službo in tam ostala.

⁸⁹ Špelič (ur.): *Nekrologij Slovenske frančiškanske province*, s. p., datum 28. 12. – Za podatke se iskreno zahvaljujem patru dr. Miranu Špeliču.

⁹⁰ Vodnikovo ime pogrešamo med učenci latinske šole v Rušah (prim. Mlinarič: *Seznam imen*, str. 236–244); med absolventi novoustanovljene novomeške gimnazije, kjer je bil pozneje prefekt (prim. Dodič: *Absolventi novomeške gimnazije*, str. 397–398) in v knjigi ljubljanske jezuitske kongregacije Marije Vnebovzete, ki je sprejemala dijake višjih letnikov gimnazije (prim. SI AS 1073, Zbirka rokopisov, II/51r, pag. 708–709). Natančne evidence ljubljanskih gimnazijcev ravno za ta čas ni, od leta 1739 do 1773 (prim. Čravec (ur.): *Ljubljanski klasiki*). Vodnikovo ime pogrešamo tudi med študenti graške jezuitske gimnazije in univerze (prim. Andritsch: *Die Matrikeln der Universität Graz*, str. 604).

⁹¹ Volčjak: *Ordinacijska protokola Goriške nadškofije. 1. del*, str. 189.

⁹² Volčjak: *Ordinacijska protokola Ljubljanske (nad)škofije. 1. del; 2. del*.

⁹³ Dodič in Kuzem: *Prefekti in ravnatelji*, str. 209 in 220.

⁹⁴ Šturm (ur.): *Gorenske družine*, str. 392.

⁹⁵ NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, M 1772–1812, pag. 18.

⁹⁶ Šturm (ur.): *Gorenske družine*, str. 392.

⁹⁷ NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, P 1710–1769, fol. 128. – Gregor Skok se je rodil 9. 3. 1727 na Brodu staršem Juriju in Rozini (prav tam, R 1710–1728, pag. 357).

⁹⁸ Otroci so si sledili takole: 19. 8. 1757 Marija, 31. 1. 1759 druga Marija, 30. 1. 1762 Valentin, 24. 1. 1765 Matija, 8. 11. 1766 Elizabeta, 12. 5. 1769 Janez in 4. 7. 1771 Aleš (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1753–1766, pag. 89, 112, 171, 231 in 263; R 1767–1771, fol. 11 in 27).

⁹⁹ NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige M 1772–1812, pag. 196). Na Brodu 5, kjer je umrla, je pet let pozneje, 6. 12. 1789, preminil tudi njen mož Gregor Skok, po mrliški matici star 67 let (prav tam, pag. 78), dejansko pa 62 in pol.

¹⁰⁰ Prim. NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, P 1710–1769, P 1769–1772, P 1773–1815, M 1754–1771, M 1772–1812, M 1812–1829.

Kmalu po ljudskem štetju 1754 se je podoba Vodnikove, po domače Žibertove, družine precej spremenila. 18. 7. 1755 so pokopali mater Uršulo, ki ji mrliška matica daje okoli 50 let,¹⁰¹ dejansko pa jih je imela kakšnih sedem več. Dobro leto pozneje, 26. 9. 1756, se je, kot smo videli, omožila hči Uršula,¹⁰² nekaj mesecev za njo, 6. 2. 1757, pa je v zakonski stan skočil še sin Jožef, pesnikov oče. Pred oltar je stopil v ljubljanski predmestni župnijski cerkvi sv. Petra in pripeljal k hiši nevesto Jero Pance, kmečko hčer z Viča.¹⁰³ Po vsem sodeč je bilo tedaj že jasno, da bo 29-letni Jožef naslednji gospodar Žibertovine.

Kot rečeno, ostaja zunaj naših spoznavnih možnosti vprašanje, zakaj kot gospodar polovične hube na Jami ni nasledil očeta prvorojenec Valentin, ki je še pred letom 1754 vsaj za nekaj časa odšel od doma. Umrl je torej doma spomladi 1775,¹⁰⁴ manj kot pol leta za svojim očetom Jurijem, ki se je od tega sveta poslovil 1. 12. 1774.¹⁰⁵ Da bi se Jurijeva življenjska pot iztekla na hišni številki 18, kot navaja vpis v mrliški matici, ni verjetno, ampak gre za pomoto. Žibertova hiša na Jami je namreč ob oštevilčenju hiš leta 1770 dobila številko 17. O svojem dedu je Valentin pustil še tale kratek, a pomenljiv spominski zapis: »Je rad delal inu vinu pil.«¹⁰⁶ Zapis kaže, da je nemara že ded Jurij Vodnik imel na Žibertovini gostilno. Domneve o ukvarjanju s krčmarstvom ne potrjujeta samo ljubezen do vina in delavnost, ampak posredno tudi tuji ljudje v hiši. Tako laže razumemo, zakaj je moral Jurij, kot priča ljudsko štetje leta 1754, za delo na polovični hubi kljub številčni domači odrasli delovni sili najemati posle. In ne nazadnje je pesnikov oče Jožef, kot bomo videli, pripeljal v hišo krčmarjevo hčer, Valentinovo mater Jero Pance z Viča.

Materin rod Pancetovih z Viča

V nasprotju z očetovim rodом očetovega rodu je rodbini matere Valentina Vodnika Jere Pancè mogoče slediti neprimerno laže in veliko dlje v preteklost. Panceti so namreč kontinuirano izpričani na Viču jugovzhodno od Ljubljane kot kmetje, podložniki ljubljanskega škofijskega gospodstva, in sicer vse od najstarejšega ohranjenega davčnega registra iz leta 1565 dalje. Tudi o etimologiji njihovega priimka ne bi smelo biti dvomov. Rodbinsko ime Pancè je patronimik, izpeljan iz svetniškega imena Pankracij,¹⁰⁷ ki ga je pred drugo polovico 16. stoletja nosil eden od prednikov. Njegova dokaj pogosto dokumentirana ženska oblika se je glasila Pancela.¹⁰⁸ Priimek Pance je bil sicer značilen za osrednjeslovenski prostor s težiščem v nekdanjih političnih okrajih Litija in Kranj.¹⁰⁹

Iz župnije Sv. Peter pri Ljubljani, kamor je spadal Vič, je bila poleg Pancetovih tudi ena od štirih Vodnikovih prababic, dedova mati Marija Novak, medtem

¹⁰¹ NŠAL, ŽA Ljubljana-Šentvid, Matične knjige M 1754-1771, fol. 7v.

¹⁰² Prav tam, P 1710-1769, fol. 128.

¹⁰³ NŠAL, ŽA Ljubljana-Sv. Peter, Matične knjige, P 1745-1763, pag. 179.

¹⁰⁴ NŠAL, ŽA Ljubljana-Šentvid, Matične knjige, M 1772-1812, pag. 18.

¹⁰⁵ Prav tam, M 1772-1812, pag. 14.

¹⁰⁶ Vodnik: *Izbrano delo*, str. 100.

¹⁰⁷ Med priimki, izpeljanimi iz imena Pankracij, nimata Panceta ne J. Keber (*Leksikon imen*, str. 316) ne S. Lenarčič (*Vse o imenih*, str. 632). Prof. Kebru se iskreno zahvaljujem za potrditev etimologije priimka.

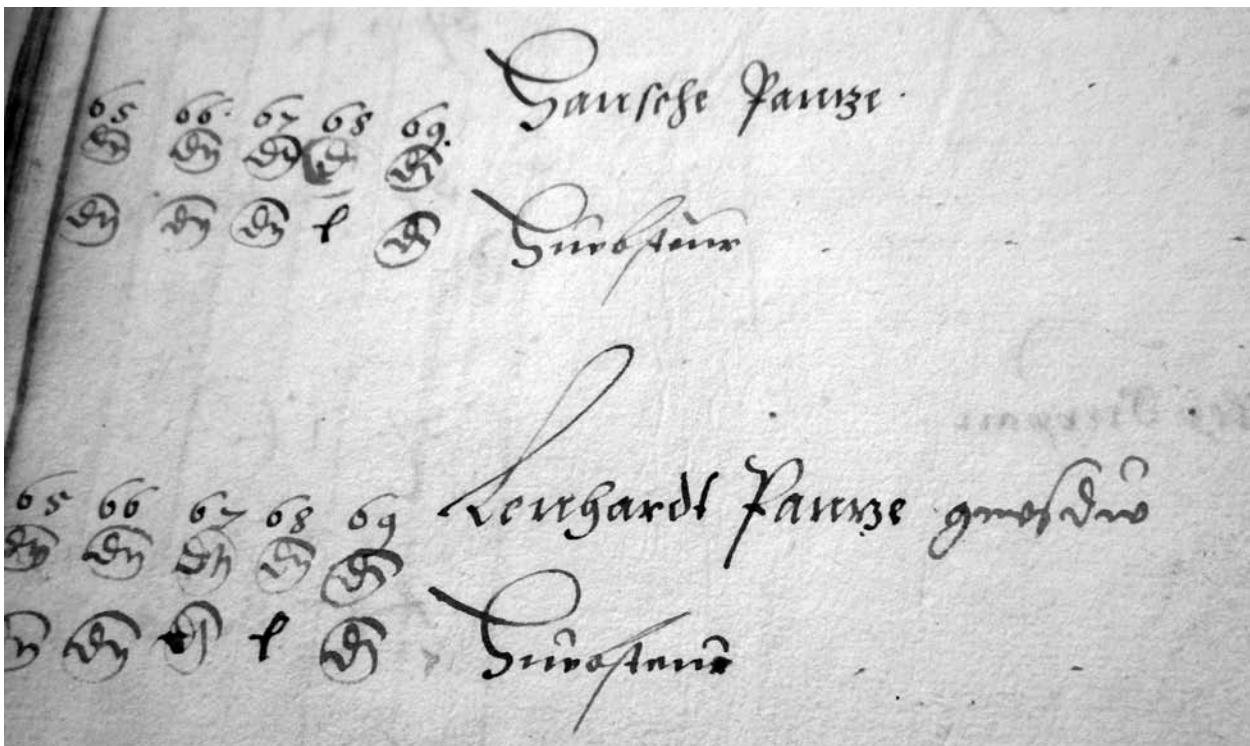
¹⁰⁸ Npr. leta 1666 *Marusha Panzela* (NŠAL, ŽA Ljubljana-Sv. Peter, Matične knjige, R 1659-1667, pag. 226), 1705 *Vrsula Panzella* (prav tam, M 1690-1736, pag. 472), 1815 *Hellena Panzella* (NŠAL, ŽA Ljubljana-Marijino Oznanjenje, Matične knjige, M 1803-1825, pag. 163), 1819 *Agnes Panzella* (prav tam, fol. 173).

¹⁰⁹ V obdobju 1931-1948 je bilo največ Pancetov v okrajih Litija, Kranj in Metlika, sledili so okraji Metlika, Šmarje pri Jelšah, Ljubljana okolica in Ljubljana. Sorodna priimka Panca in Panče sta bila izpričana samo v okraju Ljubljana oziroma Litija.

Bezljaj (ur.): *Začasni slovar*, str. 423.

ko je pesnikova babica Marija Zavošnik prišla iz njegove rodne župnije Šentvid nad Ljubljano.

Pancetov rod bomo predstavili v obratnem zaporedju kot Vodnikovega, torej od prvega znanega viškega Panceta do staršev in sorojencev matere Jere. V urbarju oziroma davčnem registru škofijskega gospostva za obdobje 1565–1569 sta v župi Vič (*Supp Weitsch*) med 14 gospodarji drug za drugim navedena Hanže in Lenart Pance (*Hansche Panze, Leonhardt Panze*), sodeč po višini dajatev vsak na eni celi hubi. Pri Lenartu so pozneje dopisali priimek Gnezdo (*Gnesdu*).¹¹⁰ Sočasni vzporedni urbar iz let 1565–1569 ga že navaja z imenom Lenart Gnezdo (*Lenhardt Gnesdu*). Po vsem sodeč je bil drugi mož Pancetove vdove, saj mu je kot gospodar sledil (pastorek) Valant Pance (*Valandt Panze*).¹¹¹ Enako stanje podaja tudi tri leta mlajši urbar iz leta 1572,¹¹² nakar nimamo urbarjev za celo stoletje.

Prva omemba Pancetov na Viču – gospodarja Hanže in Lenart v urbarju ljubljanskega škofijskega gospostva leta 1565
(NŠAL, NŠAL 25, Pfalz, šk. 1, 1a/u (1), urbar 1565–1569, fol. 48v).

Medtem se leta 1629 začenjajo krstne matične knjige ljubljanske okoliške župnije sv. Petra in nekaj let zatem še serija poročnih (od 1635) in mrliških matic (od 1640).¹¹³ Prvi po matičnih knjigah dokazljivi Vodnikov neposredni prednik je njegov prapraded, imenovan Janez Pance, enako kot praded in ded. Ko se je 19. 1. 1653 oženil, je v šempetrski krstni matici kot večina ženinov žal naveden brez očetovega imena, zgolj kot Janez Pance z Viča, poročen s Heleno, hčerjo Jurija **Urbanca** (*Vrbanc*) iz Tomačevega.¹¹⁴ Ker ne vemo, kdaj je umrl in

¹¹⁰ NŠAL, NŠAL 25, Pfalz, šk. 1, 1a/u (1), urbar 1565–1569, fol. 48v.

¹¹¹ NŠAL, NŠAL 25, Pfalz, šk. 1, 1a/u (2), urbar 1565–1569, fol. 42v.

¹¹² Prav tam, 1b/u, urbar 1572, fol. 4v in 5.

¹¹³ Krampač: *Vodnik po matičnih knjigah*, str. 58.

¹¹⁴ NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, P 1650–1677, pag. 44.

koliko je bil ob smrti star – morda je identičen z Janezom, ki je preminil leta 1705¹¹⁵ – lahko čas njegovega rojstva določimo le zelo približno. Lahko bi bil istoveten z Janezom Pancetom z Viča, 14. 11. 1635 krščenim sinom Matevža in Marjete,¹¹⁶ vendar bi bil v tem primeru ob poroki star šele dobrih 17 let. Manjša je verjetnost, da je identičen z drugim Vičanom Janezom Pancetom, sinom Matije in Jere, ki so ga krstili 3. 5. 1637.¹¹⁷ Bolj verjetno se je Vodnikov prapraded rodil pred letom 1629, ko se začenjajo šempetrske krstne matice¹¹⁸ in bi bil tako ob poroki star najmanj 24 let. Tudi rojstnih podatkov njegove žene Helene Urbanc ni najti. Njen oče Jurij iz Tomačevega, poročen z Elizabeto - Špelo, je sicer izpričan kot oče dveh krščencev v letih 1637 in 1641.¹¹⁹

Janezu in Heleni Pance se je v zakonu rodilo sedem otrok, od katerih je bil naslednik Janez predzadni, krščen 25. 6. 1672, ko sta bila zakonca poročena že skoraj dve desetletji.¹²⁰ Ravno v času okoli njegovega rojstva se po stoletje trajajoči vrzeli spet začenja vrsta urbarjev ljubljanskega škofijskega gospostva. Po prvem iz let 1671–1673 je v župi Vič živelo več Pancetov, ki so si svojčas razdelili nekoč celo hubo. Gregorju, navedenemu kot prvemu, je pripadala četrtingska huba, tako kot Juriju, medtem ko je naš Janez, v urbarju imenovan Hanže, gospodaril na polovični hubi.¹²¹ Stopnja sorodstva med njimi ni ugotovljiva, vsekakor pa niso bili bratje, ampak kvečjemu bratranci.¹²² Viške hube so se medtem že skoraj vse razdelile na polovične in četrtingske, glede na umestitev posesti treh Pancetov v urbarju pa lahko sklenemo, da je bil njihov skupni prednik Hanže Pance, ki ga srečujemo v urbarjih med letoma 1565 in 1572. Hipotetično, saj ni dokazljivo, je šlo za Vodnikovega petkrat pradedu, morda celo za šestkrat pradedu.

Iste tri gospodarje, Gregorja, Jurija in Hanžeta Panceta, najdemo nato še v urbarjih za obdobji 1675–1680¹²³ in 1681–1685.¹²⁴ Deloma drugačno stanje ima šele urbar iz let 1707–1711, ki razkriva, da je Gregorja kot posestnik četrtingske hube prav v tem času zamenjal Hanže (Janez), na sosednji četrtingski hubi je tedaj gospodaril Tomaž Pance s funkcijo vaškega župana, na polovični pa Hanže,¹²⁵ vsekakor Hanže ml., rojen leta 1672, ki se je medtem 19. 1. 1698 oženil, in sicer v domači župniji. Žena Marija je bila hči pokojnega Mihaela **Novaka**¹²⁶ in je torej nosila najpogostejši slovenski priimek.¹²⁷ V šempetrski župniji

¹¹⁵ V najstarejši šempetrski mrliški matici je med 9. 4. in 17. 9. 1705 zabeležena smrt nekega Janeza Panceta (*Joannes Panze*) brez vseh drugih podatkov (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, M 1690–1748, pag. 471).

¹¹⁶ NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, R 1635–1640, pag. 16.

¹¹⁷ Prav tam, R 1635–1640, pag. 52.

¹¹⁸ Prim. NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, R 1629–1667.

¹¹⁹ 9. 5. 1637 je bil krščen Primož (*Vrban*), 23. 9. 1631 pa Uršula (*Vrbaniz*) (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, R 1635–1640, pag. 53; R 1640–1646, pag. 34; prim. Ind R 1629–1667).

¹²⁰ Krsti otrok so si sledili takole: Luka 11. 10. 1656, Uršula 10. 8. 1659, Lovrenc 7. 8. 1662, Neža 15. 1. 1666, Elizabeta 8. 9. 1669, Janez 25. 6. 1672 in Katarina 11. 10. 1675 (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, R 1650–1658, pag. 239; R 1659–1667, pag. 15, 114 in 226; R 1667–1676, pag. 104, 226 in 248).

¹²¹ NŠAL, NŠAL 25, Pfalz, šk. 1, 2/u, urbar 1671–1673, fol. 2v.

¹²² Prvi, Gregor, je bil krščen 29. 1. 1640 kot sin Matije in Jere Pance (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, R 1635–1640, pag. 131). Oženil se je najpozneje leta 1666, ko se mu je rodil prvi otrok (prav tam, R 1659–1667, pag. 261). Ne on ne Jurij se nista oženila v domači župniji (prav tam, Ind P 1639–1789). Jurij je bil bodisi sin Martina, krščen 12. 4. 1632, bodisi sin Janeza, krščen 6. 3. 1637 (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, Ind 1629–1667; R 1629–1634, pag. 33; R 1635–1640, pag. 46). Prvi otrok se mu je po vsem sodeč rodil leta 1656 (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, R 1650–1658, pag. 239). O Vodnikovem predniku Janezu – Hanžetu, kot rečeno, ni gotovo, kdaj se je rodil in kdo je bil njegov oče.

¹²³ NŠAL, NŠAL 25, Pfalz, šk. 1, 3/u, urbar 1675–1680, pag. 8 in 9.

¹²⁴ Prav tam, 4/u, urbar 1681–1685, pag. 9 in 10.

¹²⁵ NŠAL, NŠAL 25, Pfalz, šk. 2, 5/u, urbar 1707–1711, fol. 10 in 11.

¹²⁶ NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, P 1677–1715, pag. 180.

¹²⁷ V letih 1931–1948 je bil priimek Novak razširjen v 34 od 35 tedanjih političnih okrajev (Bezljaj (ur.), *Začasni slovar*, str. 405).

najdemo sicer več Mihaelov Novakov, samo eden, doma na Orlah, pa je imel hčer Marijo, slabih pet let starejšo od Janeza Panceta. Marija se je rodila kot drugorojenka očeta Mihaela in matere Elizabete in so jo krstili 30. 10. 1667.¹²⁸ Njeni starši so se poročili 29. 1. 1662, oče Mihael je v poročni matici naveden kot sin Primoža Novaka z Orel, Elizabeta pa kot hči Adama **Peterce** iz iste vasi.¹²⁹ Zdi se, da so se tako Novaki kot Peterce priselili na Orle šele, ko sta bila bodoča zakonca že na svetu, če ni Elizabeta tam pred poroko sploh samo služila.¹³⁰

Vodnikovi prastarši Janez – Hanže in Marija Pance, rojena Novak, so v dvajsetih letih med letoma 1698 in 1715 dobili sedem otrok, od katerih je bil ded Janez šesti, krščen 12. 5. 1712.¹³¹ Po ženini smrti leta 1715, potem ko je v 48. letu rodila zadnjega otroka,¹³² se je vdovec Janez 14. 7. 1715 oženil s skoraj dvajset let mlajšo 24-letno Uršulo Škerl iz Kleč,¹³³ s katero je imel med letoma 1718 in 1731 še šest otrok,¹³⁴ zadnjega le malo preden se je poročil njegov sin in naslednik Janez, Vodnikov ded. Janez st. je v urbarjih škofijskega gospostva kontinuirano naveden do leta 1735¹³⁵ in je po vsem sodeč umrl 30. avgusta omenjenega leta. Mrliška matica žal ne navaja starosti, pokojnika pa označuje še z domačim imenom Birt (*vulgo Bierth ex Weitsch*), ki kaže na krčmarstvo.¹³⁶ Časa smrti njegove druge žene Uršule iz znanih razlogov ne poznamo.¹³⁷ Kot bomo videli, se je pozneje s krčmarstvom ukvarjal tudi Janezov vnuk Matija Pance, polbrat Vodnikove matere Jere. Vič je bil namreč zaradi ugodne prometne lege nadvse primeren za krčmarjenje, tako da lahko pri Pancetovih sklepamo na družinsko obrt, ki je šla iz roda v rod.

Ko se je Vodnikov praded Janez st., imenovan Hanže, leta 1735 poslovil od

¹²⁸ Pred Marijo njo je prišla na svet njena sestra Elizabeta, krščena 13. 11. 1665 (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, R 1659–1667, pag. 221; R 1667–1676, pag. 19).

¹²⁹ NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, P 1650–1677, pag. 109.

¹³⁰ Primožu in Neži Novak z Orel so se rodili vsaj trije otroci, katerih krsti so si sledili takole: Jurij 3. 2. 1642, Helena 3. 4. 1647 in Jera 30. 1. 1655 (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, R 1640–1646 pag. 50; R 1650–1658, pag. 185; Ind R 1629–1667). Družine Adama Peterce na Orlah ne srečamo pred Elizabetino poroko. Priimek je v šempetrski župniji pred tem izpričan v Šiški in Besnici (Ind R 1629–1667).

¹³¹ Otroci so si sledili takole: Andrej, krščen 28. 11. 1698, Marija 3. 12. 1700, Jera 12. 2. 1703, Neža 15. 7. 1705, Marjeta 11. 8. 1709, Janez 12. 5. 1712, Matija 1. 2. 1715, in Uršula, rojena 20. 10. 1718 in krščena dan pozneje (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, R 1692–1708, s. p.; R 1708–1718, fol. 15v, 73 in 127v; R 1708–1718, fol. 14). Kot otroka sta umrla vsaj dva. Mrliška matica namreč leta 1709 brez datuma, med 9. 4. in 17. 9., navaja smrt »2 *infantes Joannis Panze*« (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, M 1690–1748, pag. 473).

¹³² Marija je morala umreti kmalu po rojstvu sina Matije, krščenega 1. 2. 1715. V pomanjkljivo vodeni mrliški matici njene smrti ni najti (Prim. NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, M 1690–1748, Ind P 1635–1789).

¹³³ V poročni matici je Janez Pance z Viča označen kot vdovec, nevesta pa kot hči Lovrenca Škerla (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, P 1677–1715, pag. 370). Uršula je bila krščena 19. 10. 1691 kot hči Lovrenca in Elizabete Škerl iz Kleč (prav tam, R 1683–1692, fol. 167v).

¹³⁴ V drugem zakonu so se Janezu Pancetu rodili otroci: Uršula, rojena 20. 10. 1718 in krščena naslednji dan (materino ime je pomotoma navedeno kot Marija), Martin, krščen 20. 10. 1722, Jožef 17. 3. 1725, Lucija 8. 11. 1727, Tomaž 20. 12. 1729 in Elizabeta 11. 11. 1731 (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, R 1692–1708, s. p.; R 1718–1725, fol. 14, 108v, 170v; R 1725–1731, fol. 64v, 129v in 186).

¹³⁵ Hanže Pance, ki je nasledil očeta Gregorja na četrtnski hubi, je v urbarjih vedno naveden kot Hanže mlajši, naš Hanže pa kot Hanže starejši. V urbarju za leto 1735 je Hanžeta mlajšega nasledil Janez Sluga, medtem ko je pri Hanžetu starejšem pridevnik starejši (*der Ältere*) prečrtan, kar kaže na prenos posesti na njegovega istoimenskega sina (NŠAL, NŠAL 25, Pfalz, šk. 2, 6/u, urbar 1719–1722, s. p.; 7/u, urbar 1727, s. p.; šk. 3, 8/u, urbar 1730, pag. 7; 9/u, urbar 1732, pag. 6 in 7; 10/u, urbar 1735, fol. 3v–4). Gregorjev sin Janez – Hanže je bil od Vodnikovega pradedna Hanžeta mlajši štiri leta in pol, krščen za božič 1676 (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, R 1676–1683, fol. 7v).

¹³⁶ NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, M 1690–1748, pag. 475.

¹³⁷ V mrliški matici srečamo smrti dveh Uršul Pance, prva je bila pokopana 20. 9. 1737 in je označena kot hči pokojnega Janeza z Viča, drugo, 19-letno Vičanko, pa so pokopali 26. 11. 1744 (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, M 1690–1748, pag. 476 in 478).

tega sveta, si je **ded Janez Pance** ravno ustvaril družino. 1. 2. 1733 se je še ne 21-leten, star toliko kot ob poroki njegov oče, oženil v sosednji župniji Šentvid z Marijo, hčejo pokojnega Matevža Zavošnika z Golega Brda nad Mednim.¹³⁸ Vodnikova **babica Marija Zavošnik** je bila torej iz njegove domače župnije. Zaselek Závaše, po katerem je njena rodbina dobila priimek,¹³⁹ leži med Seničico in Golim Brdom, tako da se v maticah pri članih Zavošnikove družine pojavljajo vsi kraji. Marija, tri leta starejša od ženina Janeza Panceta, je bila krščena 6. 5. 1709 kot tretji od šestih otrok Matevža Zavošnika in Helene, katere izvor ni znan.¹⁴⁰ Terezijansko ljudsko štetje iz leta 1754 razkriva, da so Marijini starši, Vodnikovi prastarši, medtem že umrli, obe Zavošnikovi posesti v Závašah pa sta bili podložni gospodstvu Dragomelj. Na prvi je gospodaril Valentin Zavošnik, ki ga prepoznamo kot Marijinega brata.¹⁴¹ Gre za še vedno obstoječo kmetijo Zgornji Zavošnik.¹⁴²

Kmetija Zgornji Zavošnik na Seničici nad Mednim, kjer se je rodila Valentinova babica po materini strani (foto B. Golec, september 2018).

¹³⁸ Nevestin priimek je v poročni matici pomotoma zapisan kot *Savershnig* (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, P 1710–1768, fol. 51v).

¹³⁹ V letih 1931–1948 je bil ta endemični priimek dokumentiran samo v dveh tedanjih političnih okrajih, Ljubljana okolica in Šmarje pri Jelšah. Bezljaj (ur.): *Začasni slovar*, str. 707).

¹⁴⁰ Otroci Matevža in Helene Zavošnik so si sledili takole: Valentin, krščen 10. 2. 1706, Mihael 23. 9. 1707, Marija 6. 5. 1709, Martin 25. 10. 1711, Nikolaj 2. 12. 1713 in Jožef 28. 3. 1716 (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1705–1709, fol. 22, 30, 82v; R 1710–1728, pag. 39, 95 in 141). Priimek so zapisovali zelo različno, kot *Sallostnigh*, *Salaschnikh*, *Sollosnik*, *Salosnigk*, *Salostnikh* in *Sauersnig*, kot kraj rojstva pa se izmenjujeta Závaše (*ex Sallesh*, *ex Salosh*) in Seničica (*ex Sinizha*, *ex Siniziza*). Šentviške poročne matice se začenjajo šele z letom 1710, v maticah sosednjih župnij Smednik in Ljubljana–Sv. Peter pa poroko zakoncev Zavošnik pogrešamo (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, Ind P 1635–1789; ŽA Smednik, Matične knjige, Ind P 1690–1770).

¹⁴¹ Na prvi posesti je gospodaril 40-letni Valentin, na drugi pa še samski 25-letni Matevž Zavošnik (Šturm (ur.): *Gorenjske družine*, str. 375). V Valentinu prepoznamo Marijinega brata, rojenega leta 1706 in tako v resnici starega 48 let. V zakonu z neko Uršulo, s katero se ni oženil v domači župniji, so se mu otroci rojevali od leta 1736 dalje (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1728–1741, pag. 151 in 223; R 1743–1753, fol. 21, 55 in 88v; R 1753–1766, pag. 12). Umrli je 10. 10. 1764 v Závašah, po mrliški matici na Golem Brdu in star 62 let (prav tam, M 1754–1771, fol. 44). V kakšnem sorodu je bil z Matevžem, ne vemo. Ta je prišel na svet leta 1726 kot drugorojenec Gašperja in Marije Zavošnik (prav tam, R 1710–1728, pag. 346).

¹⁴² Lokacijo domačije je bilo mogoče identificirati s pomočjo matičnih knjig župnij Šentvid in Pre-

Praded Matevž Zavošnik je skoraj gotovo istoveten z Matevžem, ki je prišel na svet 5. 9. 1666 kot sin Adama Zavošnika in njegove žene Jere. Kot kraj rojstva je v krstni matici navedeno Golo Brdo, kar dodatno potrjuje njegovo identičnost.¹⁴³ Priimek Zavošnik je dokumentiran od začetka prve krstne matice dalje, od leta 1662.¹⁴⁴ Veliko manj kot o Zavošnikovem rodu vemo o posesti prednikov Valentina Vodnika, saj pred terezijanskim katastrom iz srede 18. stoletja ne poznamo urbarjev dragomeljskega gospostva in dvorca. Tudi slika, ki jo ponuja kataster, je nekoliko nejasna. Pri podložnikih dvorca Dragomelj, ne istimenskega gospostva, najdemo na polovični zakupni hubi Valentina Zavošnika, drugo polovico pa naj bi imel Hanže Birtič.¹⁴⁵ O Matevžu Zavošniku, ki ga navaja ljudsko štetje leta 1754, v sočasnem katastru sploh ni sledu.

Vodnikovi stari starši z Viča, Janez Pance in Marija - Maruša, rojena Zavošnik, so preživeli v zakonu le dobrih osem let. V prvih štirih letih so se jim rodile tri hčere, med njimi kot prvorojenka pesnikova mati Jera, krščena 16. 2. 1734.¹⁴⁶ Po smrti matere Marije - Maruše - pokopali so jo 28. 3. 1741,¹⁴⁷ ko je bilo Jeri sedem let - se je 30-letni vdovec Janez 25. 7. 1742 oženil s 17-letno sožupljanko Uršulo, hčerjo Matije Hlebšeta iz Zgornje Hrušice,¹⁴⁸ ki mu je povila sina in hčer ter je kmalu zatem preminila nenadne smrti, stara komaj 19 let; pokopali so jo 26. 11. 1744.¹⁴⁹ Neznano kje zunaj šempeterske župnije se je najpozneje spomladi naslednjega leta poročil še tretjič, tokrat z neko Marijo, ki mu je do leta 1756 povila še šest otrok.¹⁵⁰ Zadnji se mu je rodil tako kot pri prejšnji generaciji malo pred možnostjo najstarejše hčere, Vodnikove matere Jere. Koli-

---

ska, v katero spada Seničica od jožefinske dobe, ter franciscejskega katastra. Rod Marijinega brata Valentina (1706–1764) sta nadaljevala sin Valentin Zavošnik (1736–1806) in vnuk Gašper (roj. 1778), ki je v Seničici št. 12 (od 1770 do preštevilčenja leta 1819 št. 10) gospodaril še po franciscejskem katastru leta 1826. Ključni rodoslovni podatki o Valentinu ml. in Gašperju: NŠAL, ŽA Ljubljana-Šentvid, Matične knjige, P 1710–1768, fol. 151v; M 1787–1812, fol. 17; R 1772–1796, pag. 50; ŽA Preska, P 1788–1812, fol. 9; R 1787–1812, fol. 62; R 1812–1838, fol. 77, 69, 93. Za lokacijo Gašperjeve domačije Zgornji Zavošnik: SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, L 68, k. o. Golo Brdo, mapni list I; zapisnik stavbnih parcel, 10. 4. 1827.

¹⁴³ NŠAL, ŽA Ljubljana-Šentvid, Matične knjige, R 1662–1677, pag. 65. – V najstarejši šentviški krstni matici, ki se začenja leta 1662, najdemo še tri otroke zakoncev Adama in Jere Zavošnik. 30. 9. 1663 je bil krščen Andrej, 20. 12. 1670 pa dvojčka Tomaž in Štefan (prav tam, pag. 23 in 142).

¹⁴⁴ NŠAL, ŽA Ljubljana-Šentvid, Matične knjige, Ind R 1662–1790.

¹⁴⁵ Dvorec Dragomelj (*Hof Dragembel*) v rokah Brankejevih nedoletnih dedičev je imel vsega nekaj manj kot štiri podložniške hube v petih vaseh, v glavnem okoli Domžal, na njih pa naseljenih devet podložnikov. Zavaše, ki ležijo čisto drugje, so povsem neupravičeno administrativno povezali s Podgorico pri Črnučah: *Podgoriz oder Sauosche*. Valentin je samo enkrat naveden kot Zavošnik (*Sauoschnig*), sicer pa kot Zavaš (*Sauas*) (SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 254, RDA, L 316, No. 3, 10. 3. 1750; No. 5, s. d., No. 13, 4. 6. 1755). Da gre za prave Zavaše, potrjuje njihova umestitev v deželsko sodišče Goričane (prav tam, No. 4, s. d.). Tudi geneza posesti dragomeljskega dvorca je uganka. Leta 1743 je bil Dragomelj last tedaj umrlega Gašperja Brankeja (*Wrangkhe*) (Smole: *Graščine na nekdanjem Kranjskem*, str. 139), ki pa ga v kranjski imenjski knjigi ne srečamo (SI AS 173, Imenjska knjiga za Kranjsko, indeks h knj. 6).

¹⁴⁶ Prvorojenka Jera je bila krščena 16. 2. 1734, Maruša rojena in krščena 24. 1. 1735 in Marija rojena in krščena 29. 8. 1737 (NŠAL, ŽA Ljubljana-Sv. Peter, Matične knjige, R 1731–1738, pag. 116, 166, 291) Materino klicno ime Maruša je navedeno pri krstu tretje hčerke in ob njeni smrti (gl. naslednjo opombo).

¹⁴⁷ V mrliški matici je navedena kot Maruša, žena Janeza Panceta z Viča in brez starosti (NŠAL, ŽA Ljubljana-Sv. Peter, Matične knjige, M 1690–1748, pag. 477).

¹⁴⁸ V poročni matici je nevesta Uršula navedena kot hči Matije Hlebeža (*Hlebesch*) iz Zgornje Hrušice (NŠAL, ŽA Ljubljana-Sv. Peter, Matične knjige, P 1715–1745, pag. 355). – Dejansko se je pisala Hlebše in se je rodila 2. 10. 1725 kot – tako kaže – edina hči Matije Hlebšeta (*Hleuse*) in Maruše (prav tam, R 1725–1731, fol. 3v; Ind R 1668–1731).

¹⁴⁹ Sin Jakob je bil rojen in krščen 13. 7. 1743, hči Marija pa rojena in krščena 13. 7. 1744 (NŠAL, ŽA Ljubljana-Sv. Peter, Matične knjige, R 1739–1746, pag. 232, 284).

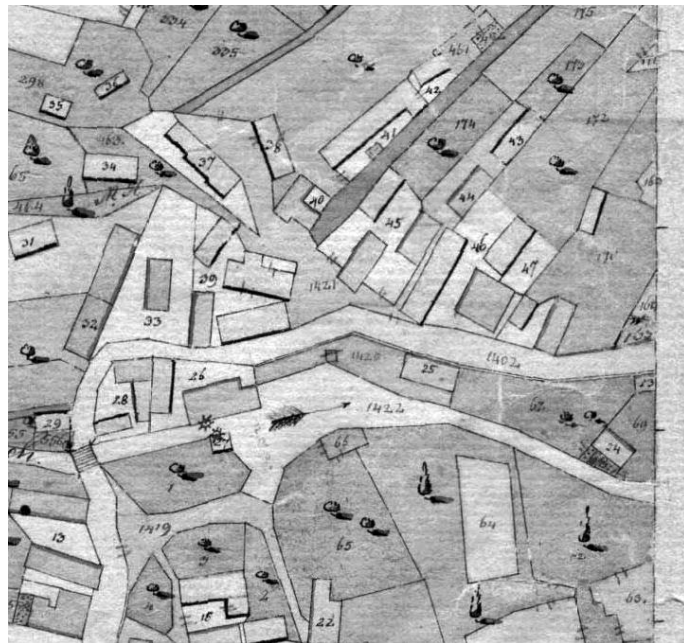
¹⁵⁰ 14. 2. 1746 je bil rojen in krščen naslednik Matija, 25. 11. 1747 rojen in krščen Andrej, 27. 9. 1749 rojena in krščena Uršula, 30. 10. 1752 rojena in krščena Mina, 22. 5. 1754 rojena in krščena Marjeta in 7. 5. 1756 rojena in krščena Marija (NŠAL, ŽA Ljubljana-Sv. Peter, Matične knjige, R 1739–1746, pag. 232, 284, 371; R 1746–1753, 82, 184, 259).

ko Pancetovih otrok, pesnikovih stricev in tet, je pomrlo v otroštvu, ne vemo, ker šempetrske mrliške matice od leta 1749 do ustanovitve Župnije Marijinega Oznanjenja leta 1784 iz neznanega razloga ne pokrivajo južnega dela župnije skupaj z Vičem.¹⁵¹ Tako tudi ne vemo, kdaj natanko je umrl Vodnikov ded Janez Pance in ali ga je pesnik še poznal.¹⁵² Janez je bil še živ ob poroki Vodnikove matere, hčere Jere, 6. 2. 1757,¹⁵³ ko pa se je sedem let pozneje v Šentvidu 26. 2. 1764 oženil njegov sin Matija iz tretjega zakona, je označen kot pokojni.¹⁵⁴

Njegovo smrt med letoma 1757 in 1763 potrjujejo tudi urbarji škofijskega gospostva. Janeza - Hanžeta srečujemo kot posestnika polovične hube od leta 1735, ko je nasledil očeta Hanžeta, do 1757. V urbarskem izvlečku iz let 1763–64 je naveden kot pokojni, na njegovi polovični hubi pa sta gospodarila sinova Matija in Andrej ter nato Matija sam.¹⁵⁵

Posest družine Vodnikove matere Jere Pance je bila torej polovična huba, podložna škofijskemu gospostvu. Sredi 18. stoletja, ko jo je posedoval Jerin oče Janez, jo terezijanski kataster označuje kot zakupno hubo, kar so bile sploh vse posestne enote škofijskega gospostva na Viču. Kataster še razkriva, da so tudi očeta Janeza tako kot deda klicali Hanže in da je bil tedaj edini preostali Pance na Viču. Druga polovica nekoč cele hube Pancetovih je medtem že prešla na dva posestnika z drugačnima priimkoma.¹⁵⁶

O življenjskih poteh sorojencev Vodnikove matere Jere vemo malo. Prvi razlog je, kot rečeno, pomanjkljivo vodenje mrliških knjig, tako da poznamo le zgodnjo smrt enega otroka.¹⁵⁷ Nobe-

Središče Viča po franciscejski katastrski mapi iz leta 1825; Pancetova domačija stoji na stavbni parceli 46 (SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, L 331, k. o. Vič, mapni list II).

¹⁵¹ Prim. NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, M 1749–1779, M 1779–1812.

¹⁵² Prim. NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, M 1728–1769.

¹⁵³ NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, P 1745–1763, pag. 179.

¹⁵⁴ Prav tam, P 1710–1769, fol. 145v.

¹⁵⁵ NŠAL, NŠAL 25, Pfalz, šk. 3, 11/u, urbar 1736, fol. 4; 12/u, urbar 1737, fol. 4; šk. 4, 16/u, urbar 1740, fol. 4; šk. 5, 17/u, urbar 1757, No. 19; 17a/u, urbarski izvleček 1763–1764, No. 19.

¹⁵⁶ SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 214, RDA, L 4, Škofijsko gospostvo Ljubljana, No. 24, subparticija in urbar, 28. 4. 1757.

¹⁵⁷ Od otrok je zagotovo umrl Jakob, in sicer 9. 12. 1743; rodil se je pet mesecev prej, mrliška matica pa ne navaja starosti (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, M 1690–1748, pag. 477). Precej verjetno je tudi Maruša Pance z Viča umrla 9. 2. 1742 (prav tam, pag. 477), ena od dveh Janezovih hčera z imenom Marija oziroma Maruša, rojenih v letih 1734 in 1735, po logiki stvari mlajša od njiju.

Del Viča, kjer je stala Pancetova domačija, je danes pozidan s stanovanjskimi bloki (foto B. Golec, september 2018).

ne od hčerk razen Vodnikove matere Jere pozneje ne najdemo med nevestami v poročnih maticah domače župnije¹⁵⁸ niti med doma umrlimi neporočenimi starimi tetami.¹⁵⁹ Prav lahko bi katera odšla služiti v Ljubljano ali drugam, tam ostala in se tudi poročila, vendar to vprašanje že presega okvire naše obravnave. Nasprotno vemo, da sta preživela dva od treh Vodnikovih polstricev, ki sta oba ostala na domačiji, prvi kot gospodar, drugi kot stric. Matija (roj. 1746), prvorojenec iz očetovega tretjega zakona, se je oženil dvakrat, prvič 26. 2. 1764 v Šentvidu z Elizabeto - Špelo Černe iz Kosez, soseske, v katero je spadala tudi Zgornja Šiška,¹⁶⁰ drugič pa pri sv. Petru 29. 1. 1770 s Heleno Mataj, stanujočo pri Antonu Jenku na Jami, nedaleč od Vodnikovih.¹⁶¹ Pomenljivo je, da mu je šel oba-

¹⁵⁸ Prim. NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, Ind P 1635–1789; ŽA Ljubljana–Marijino Oznanjenje, Ind M 1784–1809; Ind M 1810–1852.

¹⁵⁹ Prim. NŠAL, ŽA Ljubljana–Marijino Oznanjenje, Matične knjige, Ind M 1784–1809.

¹⁶⁰ NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, P 1710–1769, fol. 145v. – Po poročni matici je bila Elizabeta hči Primoža Černeta. Kot vse kaže, se ni rodila v Kosezah niti ni tam prebivala njena družina, ampak je nevesta prišla služiti od nekod drugod. Po ljudskem štetju je leta 1754 v Kosezah sicer živela družina 73-letnega Andreja Černeta, ki je imel sina Primoža, a je bil ta tedaj star šele 20 let in samski (Šturm (ur.): *Gorenjske družine*, str. 388). V dvajsetih in tridesetih letih 18. stoletja so se rojevali otroci nekemu Primožu Černetu iz Zgornje Šiške, vendar med njimi ni bilo nobene Elizabete (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1728–1741, pag. 1, 46, 120 in 241). Obstaja možnost, da se je rodila med letoma 1741 in 1743, ko v šentviških maticah zija vrzel. Mlajši Primož Černe si je v isti vasi ustvaril družino v petdesetih letih (prav tam, R 1743–1753, pag. 210; R 1753–1766, pag. 21, 70 in 128).

¹⁶¹ NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, P 1763–1770. – Helena je v poročni matici označena kot hči pokojnega Matevža Mataja. V šentviških krstnih maticah pogrešamo tako Mataje kot njeno rojstvo (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, Ind R 1662–1790). Pri krstih otrok je njen dekliški priimek dosledno naveden kot Križaj, vendar ni ne v šentviški ne v šempetrski župniji najti krsta nobene Helene Križaj (NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, Ind R 1662–1790; ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, Ind R 1731–1746, Ind R 1746–1784). Glede na starost 72 let, ki ji jo ob smrti 27. 9. 1815 prisoja mrliška matica, se je rodila okoli leta 1743 (NŠAL, ŽA Ljubljana–Martijino Oznanjenje, Matične knjige, M 1803–1825, pag. 163).

krat za pričo svak Jožef Vodnik, Valentinov oče, ki je bil nedvomno tudi vpleten v ženitna pogajanja. Vodnikovi iz Zgornje Šiške so torej ohranjali stike z ženinimi oziroma materinimi sorodniki na Viču. Gotovo ni naključje, da se je pesnikova sestra Marija leta 1788 omožila na Vič k Pancetovim sosedom Samotorčanom, o čemer bo govor v nadaljevanju.

Matija Pance se je prvič oženil rosno mlad, pri 18 letih, saj je moral zaradi smrti očeta Janeza prevzeti gospodarjenje na Pancetovi polovični hubi na Viču, na domačiji, ki je leta 1770 dobila hišno številko 12. Iz obeh zakonov je imel devet otrok, od katerih je postal naslednik predzadnji Jožef.¹⁶² Vodnikov viški stric Matija je umrl še mlad, 4. 7. 1794 za vodenico, star 48 let.¹⁶³ Pet let in pol za Matijo se je 3. 1. 1800 poslovil od tega sveta njegov neporočeni 52-letni brat Andrej, ki ga je pobrala sluzna vročica.¹⁶⁴ Žena Helena, umrla 27. 9. 1815, stara 72 let,¹⁶⁵ je Matijo preživela za dve desetletji.

O stikih Valentina Vodnika z materinim viškim sorodstvom ni poročil. Pomenljiv je podatek, da se je stric Matija Pance poleg kmetovanja ukvarjal tudi s krčmarstvom,¹⁶⁶ z dejavnostjo, ki je glede na hišno ime Birt, izpričano leta 1735 ob smrti njegovega deda Janeza,¹⁶⁷ zelo verjetno kontinuirano živela pri Pancetovi hiši vsaj tri rodove. Naslednik Vodnikovega strica Matije je postal sin Jožef, ki si je ustvaril družino leta 1805, ko je bil Valentin profesor v Ljubljani, in se je ženil dvakrat.¹⁶⁸ Umrl je pri 41-ih leta 1823,¹⁶⁹ pri čemer je zanimivo, da je naslednje leto šel njegovi vdovi za poročno pričo Anton Vodnik, bodisi Valentinov brat bodisi nečak.¹⁷⁰

Pancetova domačija na Viču je stala v severnem delu vasi, kjer se manjši vaški trg zoži v pot proti vzhodu. Po franciscejski katastrski mapi iz leta 1825 sta domačijo sestavljali zidana hiša št. 14 in leseno gospodarsko poslopje.¹⁷¹ Do-

¹⁶² V prvem zakonu so se mu rodili trije otroci: Uršula, rojena in krščena 21. 10. 1765, Matija, rojen 5. 1. 1768 in istega dne tudi krščen (pri njegovem krstu je ime matere Elizabete navedeno kot Špela), in Franc, rojen in krščen 1. 10. 1769. V drugem zakonu je imel pet otrok: Lucijo, rojeno 12. in krščeno 13. 12. 1771, Matijo, ki je prišel na svet 30. 1. 1774 in je istega dne prejel sveti krst, Jakoba, rojenega in krščenega 13. 4. 1776, Antona, ki se je rodil in bil krščen 10. 1. 1780, Jožefa, rojenega in krščenega 5. 3. 1782, Janeza, ki je prišel na svet in prejel krst 12. 6. 1784, in Matevža, rojenega 8. 9. 1787 (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, R 1765–1769, fol. 15v, 62 in 172; R 1770–1775, fol. 53 in 102; R 1776–1781, pag. 21 in 188; R 1781–1791, fol. 11v in 52v; ŽA Ljubljana–Marijino Oznanjenje, Matične knjige, R 1785–1792, fol. 34). Jožefa kot gospodarja prvič zasledimo v nedatiranem subreparticijskem urbarju škofijskega gospostva s konca 18. stoletja (NŠAL, NŠAL 25, Pfalz, šk. 6, 18a/u, subreparticijski urbar ca. 1780–1799, s. p.).

¹⁶³ Mrliška matica mu daje 47 let (NŠAL, ŽA Ljubljana–Marijino Oznanjenje, Matične knjige, M 1784–1807, pag. 28).

¹⁶⁴ Mrliška matica mu pripisuje 50 let (NŠAL, ŽA Ljubljana–Marijino Oznanjenje, Matične knjige, M 1784–1807, pag. 46).

¹⁶⁵ NŠAL, ŽA Ljubljana–Marijino Oznanjenje, Matične knjige, M 1803–1825, pag. 163.

¹⁶⁶ Kot kmeta in krčmarja (*rustic. et cauponem*) ga označuje poročna matica 29. 1. 1776, ko se je oženil njegov hlapec Urban Samotorčan (NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, P 1771–1786, pag. 120).

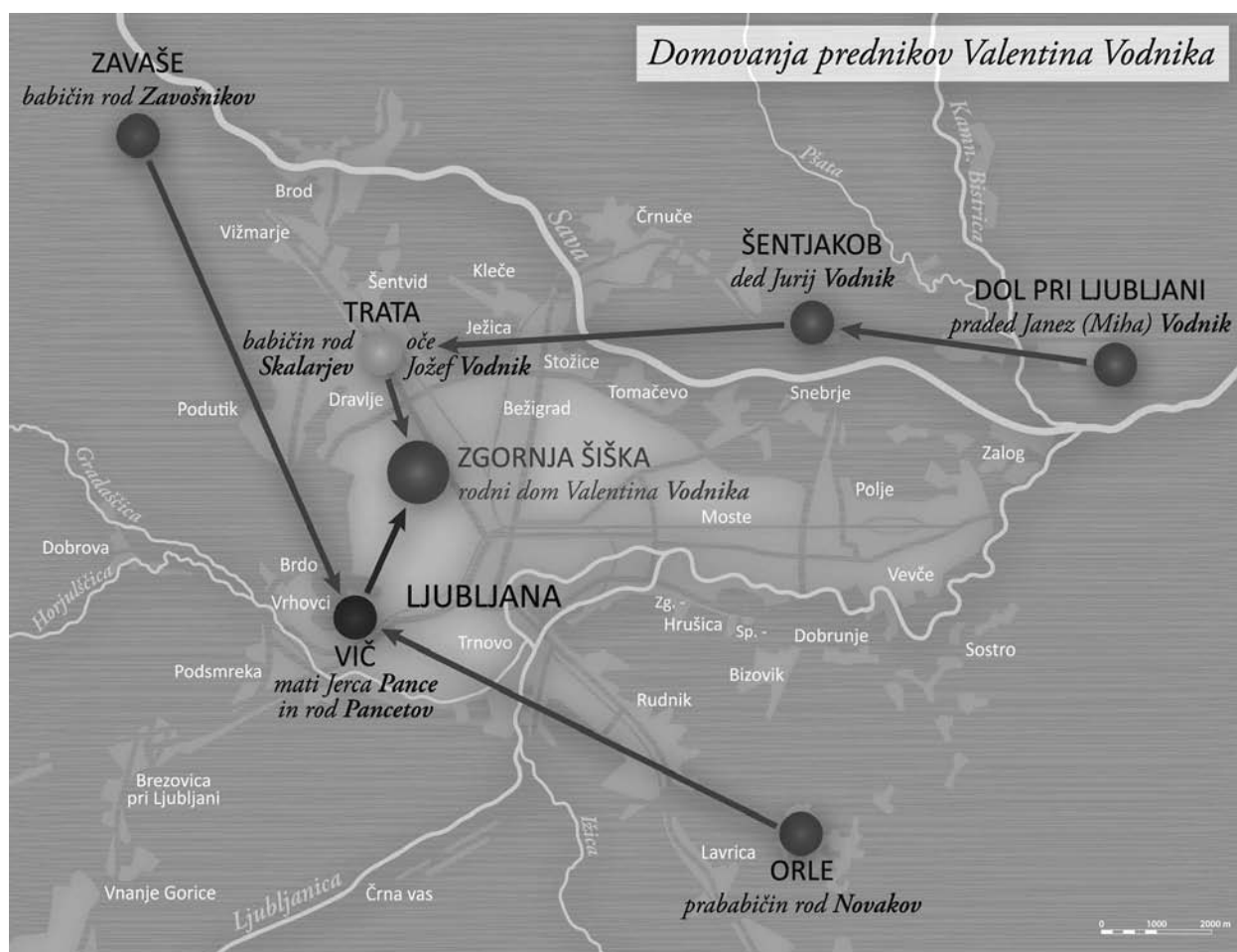
¹⁶⁷ NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, M 1690–1748, pag. 475.

¹⁶⁸ Jožef je imel za prvo ženo Ano Kokalj, s katero se ni poročil v domači župniji (NŠAL, ŽA Ljubljana–Marijino Oznanjenje, Ind P 1790–1904). Prvi otrok se mu je rodil 16. 10. 1805 (prav tam, R 1801–1808, fol. 88). Drugo ženo Marijo Skodlar je 16. 2. 1814 pripeljal iz Kosez v župniji Šentvid; pri tej poroki je bil priča Valentinov brat Anton Vodnik (prav tam, P 1800–1815, fol. 78).

¹⁶⁹ Prav tam, M 1803–1825, fol. 303.

¹⁷⁰ Vdova Marija - Mica Pance je drugič stopila pred oltar 21. 6. 1824 z Antonom Kumerjem, kovačem z Viča (prav tam, P 1816–1845, fol. 29).

¹⁷¹ SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, L 331, k. o. Vič, mapni list II, zapisnik stavbnih parcel, 28. 2. 1826. Domačija s hišno št. 14 je stala na stavbni parceli št. 46 in bila leta 1825 še vodena na ime Jožefa Panceta, ki je sicer dve leti prej umrl. V abecednem seznamu gospodarjev (prav tam, abecedni seznam posestnikov, 28. 2. 1826) je vpisan že njegov naslednik Anton Kumnar (pravilno Kumer), ki se je leta 1824 priženil k Jožefovi vdovi (gl. prejšnjo opombo).

Domovanja prednikov Valentina Vodnika (kartografija Mateja Rihtaršič).

mačija z dvoriščem je bila stisnjena med sosednji dve,¹⁷² s katerima je nekoč sestavljala eno hubo, razdeljeno konec 16. ali v prvi polovici 17. stoletja v dve četrtinski in eno polovično. Panceti so tu gosposdarili samo še kratek čas po smr-

Istovetnost posesti potrjuje rektifikacijska številka 19, ki jo prvič srečamo konec 18. stoletja (NŠAL, NŠAL 25, Pfalz, šk. 6, 18a/u, subreparticijski urbar ca. 1780–1799, s. p.).

Hišno številko 12 je pozneje zamenjala št. 14, Jožefovo družino pa srečujemo v matičnih knjigah tudi na številki 29, in sicer rojstva vseh otrok iz zakona s Skodlarjevo med letoma 1815 in 1822 (NŠAL, ŽA Ljubljana–Marijino Oznanjenje, Matične knjige, R 1808–1821, fol. 100, 121, 134, 166; R 1821–1826, fol. 46). Na to številko se v urbarju iz leta 1825 navezuje rektifikacijska številka 19 (NŠAL, NŠAL 25, Pfalz, šk. 6, 19/u, urbar 1815, pag. 19). Jožef je z družino po vsem sodeč prebival v obeh hišah, od katerih je druga stala onstran Gradaščice na stavbni parceli št. 13 in je utegnila nastati na novo na delu Pancetove posesti (SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, L 331, k. o. Vič, mapni list II, zapisnik stavbnih parcel, 28. 2. 1826). Po franciscejskem katastru je tam gosposdaril Janez Pance, bolj verjetno Jožefov dve leti mlajši brat (roj. 1784) kakor komaj rojeni sin (roj. 1822). Žal je zemljiška knjiga ljubljanskega škofijskega gospostva nepopolno ohranjena, tako da manjka ravno prva glavna knjiga z razvidom lastniških sprememb (SI AS 336, Zemljiška knjiga za sodni okraj Ljubljana-okolica, Pfalz Laidach – škofija Ljubljana). Istovetnost posesti potrjuje nova zemljiška knjiga: hišno številko 14, rektifikacijsko številko 19 in stavbno parcelo št. 46/1 (Okrajno sodišče v Ljubljani, Zemljiško-knjižni oddelek, k. o. Vič, gl. knj. 1–124, vl. št. 42).

SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, L 331, k. o. Vič, abecedni seznam posestnikov, 28. 2. 1826.

¹⁷² Prav tam, mapni list II, stavbna parcela 46. – Sosednji domačiji Pancetove domačije sta bili v lasti rodbin Belič in Sluga, kar se ujema tako s terezijanskim katastrom kot s subreparticijskim urbarjem s konca 18. stoletja (SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 214, RDA, L 4, Škofijsko gospostvo Ljubljana, No. 24, subreparticija in urbar, 28. 4. 1757; NŠAL, NŠAL 25, Pfalz, šk. 6, 18a/u, subreparticijski urbar ca. 1780–1799, s. p.).

ti Vodnikovega mrzlega bratranca Jožefa (1782–1823), nato pa je za njimi ostalo le še hišno ime.¹⁷³

Pesnikova ožja družina

Po današnjih merilih bi imeli Valentina Vodnika za Ljubljana. Tako njegova rodna in očetova domača Zgornja Šiška kakor materina rodna vas Vič sta namreč v prvi polovici 20. stoletja postala del mestne občine in sta danes kljub nekaj skromnim vaškim elementom trdno vključena v Ljubljano. Še več, tudi trije od štirih Valentinovih starih staršev so izvirali z območja današnje Mestne občine Ljubljana, ded po očetovi strani iz Šentjakoba ob Savi, babica po očetovi strani s Trate pri Šentvidu, ded po materini strani z Viča in le materina mati z obrobja sosednje občine Medvode. V Vodnikovem času seveda nikogar od njih skupaj s pesnikom ne bi imeli za Ljubljana, ampak vse za Gorenjce, rojene v gorenjski četrti ali četrti Zgornja Kranjska, ki jo je deset let pred Valentinovim rojstvom, leta 1748, zamenjalo Gorenjsko okrožje s sedežem v Ljubljani.¹⁷⁴

Kot smo videli, je Valentin od svojih štirih starih staršev dobro poznal le deda Jurija Vodnika, umrlega leta 1774, ki mu je v kratki avtobiografiji namenil nesorazmerno veliko besed. Drugega deda Janeza Panceta z Viča, preminulega med letoma 1757 in 1763, se je morda bežno spominjal, medtem ko sta obe babici umrli že prej, materina mati Maruša, rojena Zavošnik, ko je bilo materi Jeri komaj sedem let (1741), očetova mati Uršula, rojena Skalar, pa tri leta pred Valentinovim rojstvom (1755).

Vodnikov rodni dom, domačija Žibertovih na Spodnji Jami v Zgornji Šiški, je, kot je izpričal pesnik sam, dobil hišno ime Žibert šele z njegovim dedom Jurijem Vodnikom, ki naj bi hišo kupil leta 1730 in hišno ime prinesel s seboj s Trate, domačije svoje žene.¹⁷⁵ Kot smo videli, je čas nakupa polovične hube ustrezen, ne vemo pa, kdo je posest prodal Juriju. Tedaj še ni bila podložna grofom Lambergom, temveč ljubljanskemu dvornemu špitalu, od katerega jo je Leopold Karel grof Lamberg leta 1748 pridobil kot del špitalskega imenja.¹⁷⁶ Malo pred letom 1730 je poznejša Vodnikova polovična huba na Jami po špitalskih štiftnih registrih iz let 1723 in 1724 pripadala »gospe« Ani Kristini Kapus,¹⁷⁷ ki je skoraj gotovo živela v Ljubljani in imela tu le zakupnike ali najemnike. Če ni bilo med Kapusovo in Jurijem Vodnikom kakšnega drugega kratkotrajnega gospodarja, je torej posest prešla na Jurija iz rok gospe Ane Kristine.

Po terezijanskem katastru je imel grof Lamberg okoli leta 1750 na Jami enajst podložnikov, od katerih je eden posedoval celo hubo, Jurij Vodnik in še dva kmeta polovično, vsi preostali pa največ do ene tretjine hube. Posest je glede na nedavno pridobitev označena kot nekdanje imenje ljubljanskega dvornega špitala.¹⁷⁸ V katastru ni izrecno navedeno, da bi bila Vodnikova polovična

¹⁷³ SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, L 331, k. o. Vič, abecedni seznam posestnikov, 28. 2. 1826.

¹⁷⁴ Sedež Gorenjskega okrožja je bil samo prvo leto, do požara 1749, v Kranju. Žontar: *Struktura uprave*, str. 57.

¹⁷⁵ Vodnik: *Izbrano delo*, str. 100.

¹⁷⁶ Iz kranjske imenjske knjige ni razvidno, kdaj je špitalsko imenje prešlo na Lamberge, ker je bilo v vicedomski pristojnosti (prim. SI AS 173, Imenjska knjiga za kranjsko, knj. 6 (1662–1756), fol. 48v, 58, 199). Grof Lamberg ga je kupil leta 1748 od kranjske reprezentance in komore, naslednice vicedomskega urada (Smole: *Vicedomski urad*, str. 366).

¹⁷⁷ V štiftnem registru za leto 1723 je kot posestnica polovične hube vpisana gospa Ana Kristina Kapus (*Kappusin*), v registru iz naslednjega leta pa le »gospa Kapus« (*Frau Kappusin*). SI AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, šk. 43, I/23, lit. L LVII–1, štiftni register 1723, pag. 7; lit. L LVII–2, štiftni register 1724, pag. 35.

¹⁷⁸ SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko, šk. 240, RDA, L 257, Ljubljana – c. kr. dvorni špi-

huba kupnopravna, kar pomeni, da se je dedovala in jo je gospodar lahko prodal. Vendar je iz splošnih navedb mogoče povzeti, da so vsi špitalski, zdaj Lambergovi podložniki uživali svojo posest po kupnem pravu, saj so ob posestni menjavi plačevali deseti pfenig (tj. desetino vrednosti).¹⁷⁹ Valentin v avtobiografiji drugače v nasprotnem ne bi izrecno izpričal, da je ded »hišo v Šiški na Jami« kupil.¹⁸⁰ Kupnopravni status Vodnikove posesti je sicer prvič izrecno izpričan šele leta 1792, ko se je ženil Valentinov brat Anton.¹⁸¹

Žibertova hiša na Spodnji Jami, Vodnikov rodni dom, danes Vodnikova domačija (foto B. Golec, september 2018).

Vodnikovi na Jami so torej deset let pred Valentinovim rojstvom postali iz rojenjakov dvornega špitala rojenjaki grofa Lamberga in so kot takšni označeni ob ljudskem štetju 1754.¹⁸² Valentin se je kot prvi član družine že rodil kot Lambergov podanik – rojenjak. Dvorec grofov Lambergov v današnjem Tivoliju naj bi bil zgrajen leta 1720¹⁸³ in je po Leopoldu Karlu grofu Lambergu dobil nemško ime Leopoldruhe. Kako so ga sprva imenovali v slovenščini, ne vemo, nemara

tal, zdaj imenje Leopolda grofa Lamberga, No. 3, urbarski izvleček, s. d. (okoli 1750); šk. 241, RDA, L 260 1/2, Cekinov grad, No. 1, rektificirani štiftni register, s. d., prepis 25. 10. 1788.

¹⁷⁹ Prav tam, šk. 240, RDA, L 257, Ljubljana – c. kr. dvorni špital, zdaj imenje Leopolda grofa Lamberga, No. 4, 14. 3. 1750.

¹⁸⁰ Vodnik: *Izbrano delo*, str. 100.

¹⁸¹ SI AS 336, Zemljiška knjiga za sodni okraj Ljubljana-okolica, Gut Leopoldruhe – Cekinov grad, knj. 3, protokol poročnih, odpovednih in dolžniških pisem II 1787–1819, pag. 217.

¹⁸² Šturm (ur.): *Gorenske družine*, str. 392.

¹⁸³ Stopar: *Grajske stavbe*, str. 27.

kar po Lambergih. Pozneje se ga je prijelo današnje ime Cekinov grad, in sicer po priženjenem lastniku ritmojstru Lovrencu Szögenyju, ki je bil lastnik konec 18. stoletja.¹⁸⁴

V literaturi lahko preberemo, da so **imeli pesnikovi starši deset otrok**, da o njih ni kaj dosti znanega in pa kateri trije so ob Valentinovi smrti leta 1819 še živeli.¹⁸⁵ Zadnje raziskave so potrdile, da je število otrok točno, in razkrile še nekaj zanimivih podrobnosti.

Če bi sledili samo šentviškim krstnim maticam, bi nas njihovi podatki glede števila otrok zlahka zavedli, saj najdemo v njih samo krste devetih, krst tretjega po vrsti pa je iz neznanega razloga izostal. Za osem od devetih sorojencev je znana tudi ura rojstva. Najstarejši Valentin je torej prišel na svet 3. 2. 1758 ob 3. uri zjutraj.¹⁸⁶ Čez dobri dve leti mu je sledil Jurij, prvi s tem imenom, krščen 5. 4. 1760.¹⁸⁷ Živel je le deset dni in je v mrliški matici pomotoma vpisan kot Jožef, sin Jožefa Vodnika,¹⁸⁸ kot je bilo ime očetu. Med Jurijem in naslednjim vpisanim krščencem Matijo je preteklo skoraj štiri leta in medtem je luč sveta zagledal Matevž. Srečamo ga samo ob smrti 4. 5. 1778, ko naj bi mu bilo 17 let. Da gre za domačega sina, potrjuje hišna številka 17,¹⁸⁹ rodil pa se je najverjetneje leta 1761. Istega dne kot Valentin, samo šest let pozneje, 3. 2. 1764, je prišel na svet Matija,¹⁹⁰ zadnji, ki so ga odnesli na šentviško pokopališče, ko je bil Valentin še doma. Umrl je 31. 8. 1767, v mrliški matici je naveden kot Jožefov sin s točno starostjo tri leta in sedem mesecev.¹⁹¹ Preden je desetletni pesnik leta 1768 odšel k stricu patru Marcelu v Novo mesto, se je najbrž poleg naslednjega gospodarja Žibertovine brata Antona, rojenega 14. 6. 1766,¹⁹² rodila tudi Marija, ki je prišla na svet 20. 8. 1768¹⁹³ in je umrla kot mlada žena in mati na Viču, v rodni vasi svoje matere. Ko je Valentin odhajal od doma, je bila Marija ravno rojena ali pa na poti. Poleg nje je doma pustil dva brata, Matevža in Antona, stara okoli sedem let in dve leti. V njegovih gimnazijskih in študijskih letih so prijokali na svet še štirje Vodnikovi otroci, od katerih je eden umrl še nedoleten. Medtem je Žibertova hiša jeseni 1770 dobila hišno številko Šiška 17,¹⁹⁴ ki je nato ostala nespremenjena ves čas, dokler so tu gospodarili in živeli Vodniki. Kot prvemu otroku so pri krstu vpisali hišno številko Jeri, rojeni 5. 3. 1771.¹⁹⁵ Sledil je Jurij, drugi s tem imenom, rojen pred jurjevim, 23. 4. 1774,¹⁹⁶ dobrega pol leta pred smrtjo deda Jurija Vodnika, preminil pa je le nekaj tednov za dedom soimenjakom, 10. 1. 1775, star osem mesecev.¹⁹⁷ Tudi najmlajšemu sinu Petru, rojenemu 27. 6. 1776,¹⁹⁸ je bilo dano živeti samo dobri dve leti in pol, saj je umrl že 23. 2. 1779.¹⁹⁹ Kot zadnjo so v šentviško krstno matico vpisali Uršulo, rojeno 17. 9. 1778, sicer ključno pričevalko o domačih razmerah in pesnikovi mladosti. Čeravno z bratom ni nikoli živela pod isto streho in se ga niti ni mogla spominjati, preden je postal duhovnik, je prav Uršula, poročena Brecljnik, nekaj let

¹⁸⁴ Smole: *Graščine na nekdanjem Kranjskem*, str. 108.

¹⁸⁵ Kos in Toporišič: *Vodnik Valentin*, str. 509; Kos: *Valentin Vodnik*, str. 10.

¹⁸⁶ NŠAL, ŽA Ljubljana-Šentvid, Matične knjige, R 1753-1766, pag. 98.

¹⁸⁷ Prav tam, R 1753-1766, pag. 131.

¹⁸⁸ Prav tam, M 1754-1772, fol. 26v.

¹⁸⁹ Prav tam, M 1772-1812, pag. 30.

¹⁹⁰ Prav tam, R 1753-1766, pag. 213.

¹⁹¹ Prav tam, M 1754-1771, fol. 53.

¹⁹² Prav tam, R 1753-1766, pag. 256.

¹⁹³ Prav tam, R 1767-1771, fol. 7v.

¹⁹⁴ Oštevilčenje je razvidno iz župnijskih matic, v katerih so hišne številke začeli vpisovati z novembrom 1770 (NŠAL, ŽA Ljubljana-Šentvid, Matične knjige, R 1767-1771).

¹⁹⁵ NŠAL, ŽA Ljubljana-Šentvid, Matične knjige, R 1767-1771, fol. 40.

¹⁹⁶ Prav tam, R 1772-1796, pag. 14.

¹⁹⁷ Prav tam, M 1772-1812, pag. 15.

¹⁹⁸ Prav tam, R 1772-1796, pag. 34.

¹⁹⁹ Prav tam, M 1772-1812, pag. 33.

pred smrtjo povedala Janezu Trdini o svojem znamenitem bratu več zanimivih podatkov.²⁰⁰

Valentinovi preživeli sorojenci in njihovo potomstvo presegajo okvir pričujočega prispevka in se jih bomo za konec samo dotaknili. Prva je zapustila rodni dom sestra **Marija** (roj. 1768). Ko je v dvajsetem letu 25. 1. 1788 v domači župnijski cerkvi stopila pred oltar s tri leta starejšim Andrejem Samotorčanom z Viča, jo šentviška poročna matica imenuje Mica.²⁰¹ Preminila je dober mesec po rojstvu mlajšega sina, 13. maja 1793 zaradi oslabelosti, ko ji še ni bilo 25 let.²⁰²

Drugi trije sorojenci so bili ob Valentinovi smrti leta 1819 vsi še živi in so postali njegovi dediči.²⁰³ **Uršula** (roj. 1778) se je poročila zadnja, in sicer z leto dni mlajšim Francem Brecljnikom iz Zgornje Hrušice št. 14. Zanimivo je, da je bila v Šentvidu samooklicana in da se je poroka 4. 2. 1805 odvila pri Sv. Petru v Ljubljani, čeprav je nevesta sodeč po navedbi v oklicni knjigi živela doma.²⁰⁴ Preminila je v Brecljnikovem mlinu kot zadnja pesnikova sestra 30. 6. 1853 v starosti 75 let za starostno oslabelostjo.²⁰⁵ Ta sestra Valentina Vodnika je bila, kot že rečeno, pomembna pričevalka o svojem bratu, čeravno z dvajset let starejšim Valentinom nikoli ni živela pod isto streho. Janez Trdina naj bi jo spoznal prek njenega vnuka, svojega sošolca »Breclnika s Fužin«.²⁰⁶

Osem let pred Uršulo se je od tega sveta poslovila njena neporočena sestra **Jera** (roj. 1771). Umrli je pri 74 letih 23. 9. 1845 kot preužitkarica v domači hiši pri Žibertovih v Zgornji Šiški 17. Mrliška matica navaja kot vzrok smrti oslabelost.²⁰⁷ Na Žibertovini je tedaj gospodaril nečak Anton Vodnik, saj je pesnikov brat **Anton** (roj. 1766), naslednik na polovični hubi v Zgornji Šiški, umrl 9. 9. 1835 za vodenico.²⁰⁸ Če povzamemo starosti pesnikovih odraslih sorojencev ob smrti, ugotovimo, da so razen 25-letne Mice vsi dočakali za tiste čase zgledno starost. Anton je živel dobrih 69 let, vedno bolehn in za delo nezmožna Jera dobrih 74, mlinarica Uršula, poročena Brecljnik, pa nekaj manj kot 75. Valentin, ki se je poslovil pri malo manj kot 61 letih in je imel najlažjo ter najhitrejšo smrt, je za povprečjem zaostal dobro desetletje.

Valentin Vodnik je bil v svoji širši rodbini vsekakor človek z najuspešnejšo

²⁰⁰ Trdina piše v *Spominih*, kjer opisuje svoje gimnazijske sošolce, takole: »Naj omenim še Fužinca Breclnika zato, ker je bila njegova stara mati sestra našega očaka Balanta Vodnika. Ta častitljiva žena je imela okoli devetdeset let, pa je prišla vendar še zmerom peš v Ljubljano, tudi slišala in videla je še dobro. Mnogo smo jo izpraševali za brata. Pravila nam je, kako veselo je skakal po travnikih in po hosti, dokler je še v šolo hodil, da je uganil in napravil marsikatero noro burko, da se mu je moral vsak smejati. Najraje da je jedel žgance in čežano. Tepel da se ni rad, ker je bil bolj slaboten. Učit da se je hodil najraje k tistemu studentu, kamor hodijo študentje še zdaj radi (h Hipokreni). Ko je stopil v kloster, je tako žaloval, da je bil kmalu ves suh in bled in so se bali doma, da bo umrl. – Ko ga je poslal škof na kmete, se je zmerom smejal – bil je ves srečen, pozneje kot profesor v Ljubljani pa ne več. Neizrečeno sem pazil na vsako besedo te starke, da izvem kaj novega o Vodniku. Še pomnim, da je rekla 'rogljač', ne pa kakor pri nas doma: 'strajgobel'; – govorila je vse bolj čisto kakor sedanji rod okoli Ljubljane.« (Trdina: *Zbrano delo I*, str. 207–208). – Trdina je njeno starost občutno precenil, saj ji je bilo ob njenih srečevanjih šele okoli sedemdeset in ne devetdeset let.

²⁰¹ NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, P 1773–1815, pag. 92.

²⁰² Mrliška matica ji pomotoma daje 30 let (NŠAL, ŽA Ljubljana–Marijino Oznanjenje, Matične knjige, M 1784–1807, pag. 24).

²⁰³ O tem natančno: Mal: Doneski k Vodnikovemu življenjepisu.

²⁰⁴ Po šentviški oklicni knjigi je bil ženin Franc sin Janeza Brecljnika iz Štepanje vasi v župniji sv. Petra (dejansko je tik ob Štepanji vasi stal njegov mlin, ki je uradno spadal pod Zgornjo Hrušico), nevesta pa domača župljanka, hči Jožefa Vodnika iz Zgornje Šiške v soseski sv. Marjete v Kosezah (oklicna knjiga 1789–1822 v: NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, R 1772–1796 (nezakonski otroci), fol. 52).

²⁰⁵ NŠAL, ŽA Ljubljana–Sv. Peter, Matične knjige, M 1840–1854, fol. 240.

²⁰⁶ Trdina: *Zbrano delo I*, str. 207.

²⁰⁷ NŠAL, ŽA Ljubljana–Šentvid, Matične knjige, M 1829–1848, fol. 120.

²⁰⁸ Prav tam, M 1829–1848, fol. 44.

kariero. Na začetku poti mu je nudil ključno pomoč stric frančiškan, očetov brat pater Marcel Vodnik (1734–1798), poleg pesnika edini izobraženec v Valentinovem sorodstvu. Kolikor je bilo mogoče ugotoviti, se namreč ni šolal nihče od Valentinovih nečakov s priimki Vodnik, Samotorčan in Brecljnik.

RODOVNO DEBLO VALENTINA VODNIKA

Po očetovi strani

praprastarši BLAŽ VODNIK (? – najpozneje 1698) žena N.	praprastarši ANDREJ ALEŠ (? – 1733, Šentjakob) ANA vdova LAVTAR (? – 1675–1701, Šentjakob) por. 1673, Mengeš	praprastarši PRIMOŽ SKALAR (? – ne pred 1673, Trata) MARUŠA N. (? – ne pred 1673, Trata) por. pred 1664	praprastarši neznani
praded JANEZ (MIHA) VODNIK (? – 1733, Šentjakob) por. 1698, Mengeš	prababica HELENA ALEŠ (1675, Šentjakob – 1752, Šentjakob)	praded ANDREJ SKALAR (1664, Trata – 1726–1754, Trata) por. najpozneje 1695	prababica MARIJA N.? (? – 1712–1754, Trata ?)
ded JURIJ VODNIK (1700, Šentjakob – 1774, Zg. Šiška) por. 1725, Šentvid		babica URŠULA SKALAR (ok. 1698, Trata – 1755, Zg. Šiška)	
	oče JOŽEF VODNIK (1728, Trata – 1809, Zg. Šiška)		

Po materini strani

praprastarši JANEZ PANCE (?, Vič – 1705?, Vič) HELENA URBANC (?, Tomačevo – ne pred 1675, Vič) por. 1653, Ljubljana–Sv. Peter	praprastarši MIHAEL NOVAK (? – ne pred 1667) ELIZABETA PETERCA (? – ne pred 1667) por. 1662, Ljubljana–Sv. Peter	praprastarši ADAM ZAVOŠNIK (? – ne pred 1670, Závaše) JERA N. (? – ne pred 1670, Závaše) por. najpozneje 1663	praprastarši neznani
praded JANEZ PANCE (1672, Vič – 1735, Vič) por. 1698, Ljubljana–Sv. peter	prababica MARIJA NOVAK (1667, Orle 1752, Šentjakob)	praded MATEVŽ ZAVOŠNIK (1666, Závaše – 1716–1754, Závaše) por. pred 1706	prababica MARIJA N. (? – 1716–1754, Závaše)
ded JANEZ PANCE (1712, Vič – 1757–63, Vič) por. 1733, Šentvid		babica MARIJA ZAVOŠNIK (1709, Závaše – 1741, Vič)	
	mati JERA PANCE (1734, Vič – 1791, Zg. Šiška)		

VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

AS – Arhiv Republike Slovenije

- SI AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko
- SI AS 173, Imenjska knjiga za Kranjsko
- SI AS 174, Terezijanski kataster za Kranjsko
- SI AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko
- SI AS 336, Zemljiška knjiga za sodni okraj Ljubljana-okolica
- SI AS 791, Gospostvo Turn ob Ljubljani,
- SI AS 1073, Zbirka rokopisov
- SI AS 1074, Zbirka urbarjev

NŠAL – Nadškofijski arhiv Ljubljana

- NŠAL 25, Pfalz
- NŠAL 100, Kapiteljski arhiv Ljubljana
- NŠAL 572, Zapuščina Franc Pokorn
- Prepisi matičnih knjig
- ŽA – Župnijski arhivi
- ŽA Dob
- ŽA Dol pri Ljubljani
- ŽA Ljubljana–Marijino Oznanjenje
- ŽA Ljubljana–Sv. Nikolaj
- ŽA Ljubljana–Sv. Peter
- ŽA Ljubljana–Šentvid
- ŽA Mengeš
- ŽA Poljane nad Škofjo Loko
- ŽA Selca
- ŽA Smlednik
- ŽA Stara Loka
- ŽA Škofja Loka

NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani

- Zbirka rokopisov, redkih in starih tiskov

ZRC SAZU – Znanstvenoraziskovalni center SAZU

- ISJ, SZSJ – Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Sekcija za zgodovino slovenskega jezika
  - Slovensko besedišče 16. stoletja
  - Vodnikovo besedišče

LITERATURA

Andritsch, Johann: *Die Matrikeln der Universität Graz. Band 4. 1711–1765*. Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, Universitätsbuchdruckerei und Universitätsverlag, 2002.

Bezlaj, France (ur.): *Začasni slovar slovenskih priimkov*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1974.

Črnivec, Živka (ur.): *Ljubljanski klasiki 1563–1965*. Ljubljana: Maturanti Klasične gimnazije (1941–1958), 1999.

Dodič, Milan: *Absolventi novomeške gimnazije 1746–1971*. V: Sever, Jože (ur.): *225 let Novomeške gimnazije*. Novo mesto: Gimnazija, 1971, str. 397–476.

Dodič, Milan; Kuzem, Olga: *Prefekti in ravnatelji novomeške gimnazije (1746–*

1996). V: Petakovič, Natalija (odg. ur.): *250 let Gimnazije Novo mesto: 1746–1996*. Novo mesto: Gimnazija, 1996, str. 209–229.

Fabjančič, Vladislav: *Knjiga ljubljanskih hiš in njih stanovalcev. IV. Šentpetersko predmestje*. Ljubljana, [1943–1944] (tipkopis).

Golec, Boris: *Valvasorjeva hiša v Krškem – napačna in prava*. Ljubljana: Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU, Kulturni dom Krško, enota Mestni muzej Krško, 2013.

Gutsmann, Oswald: *Deutsch-windisches Wörterbuch mit einer Sammlung der verdeutschten windischen Stammwörter, und einiger vorzüglichern abstammenden Wörter von Oswald Gutsmann. Auf Sloweniensch-Deutsch umgekehrt und bearbeitet von Ludwig Karničar. Klagenfurt 1789*. Graz: Institut für Slawistik der Universität Graz, 1999.

Kebe, Janez: *Loška dolina z Babnim Poljem. Zgodovina župnij Stari trg pri Ložu in Babno Polje*. Ljubljana: Družina, 1996.

Keber, Janez: *Leksikon imen. Izvor imen na Slovenskem*. Celje: Mohorjeva družba, 1988.

Kos, Janko: *Valentin Vodnik*. Ljubljana: Partizanska knjiga, 1990 (Znameniti Slovenci).

Kos, Janko; Toporišič, Jože: *Vodnik Valentin, geslo v: Munda, Jože (ur.): Slovenski biografski leksikon. Štirinajsti zvezek. Vode–Zdešar*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1986, str. 509–528.

Krampač, Tone: *Vodnik po matičnih knjigah Nadškofijskega arhiva Ljubljana*. Ljubljana: Nadškofija, 2008.

Lenarčič, Simon: *Vse o imenih v Sloveniji*. Ljubljana: Modrijan, 2012.

Mal, Josip: *Doneski k Vodnikovemu življenjepisu. Dom in svet 31 (1918), št. 7*, str. 174–189.

Mlinarič, Jože: *Seznam imen iz latinske kronike. V: Teržan, Josip (ur.): Ruška kronika*. Ruše: Krajevna skupnost, 1985, str. 133–247.

Rupel, Mirko: *Skalar Adam, geslo v: Slovenski biografski leksikon. Deseti zvezek. Schmidt–Steklasa*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1967.

Smole, Majda: *Graščine na nekdanjem Kranjskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1982.

Smole, Majda: *Vicedomski urad za Kranjsko. 13. stol.–1747. 4. del: Cerkevne zadeve Lit. L*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1994 (Inventarji. Serija Arhivi državnih in samoupravnih organov in oblastev 4).

Stopar, Ivan: *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji. I. Gorenjska. Četrta knjiga. Ljubljana, grad in dvorci*. Ljubljana: Viharnik, 1999.

Špelič, Miran (ur.): *Nekrologij Slovenske frančiškanske province sv. Križa pripravljen v letu gospodovem 1995*. Ljubljana: Slovenska frančiškanska provinca sv. Križa, 1995.

Štuhec, Marko: *O družini v Kranju sredi 18. stoletja. Zgodovinski časopis 37 (1983), št. 4*, str. 285–294.

Šturm, Lovro (ur.): *Gorenjske družine v 18. stoletju*. Celje: Društvo Mohorjeva družba, Celjska Mohorjeva družba Ljubljana: Inštitut Karantanija, Slovenska matica, 2016.

Trdina, Janez: *Zbrano delo. Prva knjiga*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1946.

Vodnik, Valentin: *Izbrano delo*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1970 (Kondor 116).

Volčjak, Jure: *Ordinacijska protokola Goriške nadškofije 1750–1824. 1. del: 1750–1764. (Viri 31)*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2010.

Volčjak, Jure: *Ordinacijska protokola Goriške nadškofije 1750–1824. 2. del: 1765–1825. (Viri 34)*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2012.

Volčjak, Jure: *Ordinacijska protokola Ljubljanske (nad)škofije 1711–1824. 1. del: 1711–1756. (Viri 36)*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2013.

Volčjak, Jure: *Ordinacijska protokola Ljubljanske (nad)škofije 1711–1824. 2. del: 1761–1824. (Viri 39)*. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 2016.

Žontar, Josip: *Zgodovina mesta Kranja*. Ljubljana: Muzejsko društvo za Slovenijo, 1939.

Žontar, Jože: *Struktura uprave in sodstva na Slovenskem od srede 18. stoletja do leta 1848*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije, 1998.

SUMMARY

VALENTIN VODNIK'S LINEAGE

Valentin Vodnik (1758, Zgornja Šiška pri Ljubljani – 1819, Ljubljana) was not only the first author of a short autobiography in Slovenian language, but also a pioneer of Slovenian genealogical terminology. His literary estate, archived at the National and University Library in Ljubljana, contains the manuscript *Rod ali šlahta. Rodovinsko drevo* (Family or Relatives. A Genealogical Tree) from about 1800, which might also be considered the first genealogical manual written in Slovenian.

Part of the blame for the serious deficiency in prior research on Vodnik's lineage and extended family rests with Vodnik himself, who provided two misleading pieces of information in his autobiography – regarding the age of his grandfather and the name of his great-grandfather. Although the ancestors of three of his grandparents – the Pance, Skalar, and Zavošnik families – may be traced far back, Vodnik's lineage, for the time being, merely provides us with three generations leading to his great-grandfather at the end of the seventeenth century. On the other hand, the maternal line of the Pance family from Vič pri Ljubljani has been investigated as far back as the sixteenth century.

Today, Vodnik would be considered a Ljubljana resident because both his native Zgornja Šiška, where his father spent his childhood, and his mother's native village of Vič became part of the city of Ljubljana in the first half of the twentieth century. Moreover, three of Vodnik's four grandparents also originated from the area of what is Ljubljana today: aside from his maternal grandmother who originated from the outskirts of the neighbouring municipality of Medvode, his paternal grandfather came from the village of Šentjakob ob Savi, his paternal grandmother from Trata, and his maternal grandfather from Vič. In Vodnik's days, of course, none of these relatives, including the poet himself, would have been regarded as residents of Ljubljana, but simply of Upper Carniola. Among all his grandparents, Vodnik only knew his grandfather Jurij Vodnik, to whom he dedicated a disproportionately great amount of attention in his short autobiography.

The "first Slovenian poet", the firstborn of Jožef Vodnik and Jera, née Pance, grew up in a suburban rural environment and maintained close contacts with his home and family while pursuing his education. His close family, which most likely also engaged in innkeeping, was rather wealthy. The Vodniks were subjects of the Counts of Lamberg; that is, their seigniorly Cekin Mansion. Apart from a half-size farm in Zgornja Šiška, where they lived, they also held a half-size farm at Srednja Vas near Dobrova. His father's brother Matija Vodnik (1734–1798) became a Franciscan friar with the religious name Marcel, serving as a professor at and head of the secondary school in Novo mesto, with none of his relatives but Valentin pursuing education.

Prevod povzetka: Manca Gašperšič